

Rudolf Rasch

Duizend brieven over muziek van, aan en rond
Constantijn Huygens

1679

Verwijzingen naar deze tekst graag op de volgende manier:
Rudolf Rasch, Duizend brieven over muziek van, aan en rond Constantijn Huygens: 1679
<https://huygens-muziekbrieven.sites.uu.nl/>
Voor opmerkingen, suggesties, aanvullingen en correcties: r.a.rasch@uu.nl
© Rudolf Rasch, Utrecht/Houten, 2018
21 augustus 2019

[SÉBASTIEN CHIÈZE] (MADRID)
AAN [CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)]
11 JANUARI 1679
7100

Antwoord op een brief van Huygens van 8 december 1678 (verloren).

Samenvatting: Chièze stuurt een overzicht van zijn laatste werkzaamheden. Hij heeft een opdracht naar Bologna gegeven inzake de luit.

Bijlage: memorandum over de ontwikkelingen in Spanje in het afgelopen decennium (Chièze).

Door Huygens ontvangen op 31 januari 1679. Chièze schreef opnieuw op 25 januari 1679 (**7100B**).

Primaire bron: Leiden, Univ. Bibl., Cod. Hug. 34: brief (dubbelvel, 15x21cm, acbd|-; autograaf).

Vroegere uitgaven: Worp 6, nr. 7100, p. 408: onvolledig (<Vostre dernière lettre ... de la guitarrre>), rest samengevat.

— Rasch 2007, nr. 7100, pp. 1221-1224: volledig, met Nederlandse vertaling.

Namen: Luca Maler; Saint-Clément; De Vert; Jacob van Wevelinckhoven; Willem III.

Plaatsen: Bilbao; Bologna.

Glossarium: guitarrre (gitaar); luth (luit).

Transcriptie

¹À Madrit, le XI de l'an 1679.

Vostre lettre, Monsieur, du 8 Décembre ne m'estoit rendue que le 7 de ce mois, et rien ne pouvoit m'estre plus agréable que l'avis que vous me donnez, d'informer successivement le Conseil de Son Altesse de l'estat de ma négociation, puisque parmy *las fraternas* que je sauray m'attirer, j'auray du moins dans ce triste séjour la consolation des responses, dont j'estois privé.

J'ay dressé à la haste un mémoire succinct de ce qui s'est passé depuis près de deux lustres, et, dans la pensée que c'est à vous, Monsieur, à qui j'ay l'honneur de l'adresser, je n'ay sceu m'empescher d'y insérer des termes que m'inspire la joye de vostre correspondance, et cette noble gayeté, qui vous doit faire vivre autant que chascun le doit souhaitter. Vous aurez, s'il vous plaît, la bonté de me les pardonner ou d'en supprimer la lecture envers l'illustre corps dont vous estes le chef et pour lequel j'ay tant de vénération, que j'ay hésité *privatus* | c | *publicè scribere*. Faites-moy, s'il vous plaît, la grâce de me dire comme j'en dois user à l'avenir, si c'est au corps, au chef, ou, si c'est au Secrétaire du Conseil, à l'usage d'icy, que mes lettres se doivent adresser et par dessus le tous vos charitables avis, Monsieur, touchant ma conduite.

Vostre dernière lettre est un nouveau coupe-gorge pour les bourreaux guitarricides de Madrid, et leurs fauteurs et j'espère (où il n'y aura plus de Laux Maler au monde) de vous en déterrer un, soit icy, où l'on a souvent des rencontres de choses anciennes, bonnes et inconnues, qu'on vend pour rien dans les encans domestiques, soit à Boloigne, où je donneray Mècredy prochain la commission du vieux luth, en eschange de celle de la guitarrre.

Pour ce qui est des gans et pastille[s]: ils sont despuis longtems hors de mon soin et remis au gré | b | des ventz, que j'apprens avoir retardé et delabré le convoy de Bilbao, en sorte qu'il ne partira, à ce qu'on escrit, qu'à la fin de ce mois, ou au commencement de l'autre. J'attens impatientment vostre avis sur la composition de ces denrées, où, ayant suivy l'exemple du Duc de Flo*** et les préceptes de son ministre, ma conscience ne me reproche aucune espargne trop payé, si la marchandise vous plaît.

J'admire l'aplication de Son Altesse, louant infiniment la confiance qu'elle a aux ministres de son Conseil. J'avois ignoré la mort de Sieur Wevelichoven et, quoyque je n'eus jamais eu occasion de faire aucun mérite ni demérite envers luy, je croirois d'avoir perdu en son trespas, si vous n'aviez la charité de m'en consoler. *Vuestra Señoría me lo supli todo, tu mihi amicus, tu mihi parens*, et moy, dans la dernière vérité, la plus soumise et la plus fidelle de vos créatures. | d |

---

1. Ontvangstnotitie van Huygens: <R ultimo Januarii 1679.>

Je prens la liberté de vous escrire par ce courrier en faveur de Monsieur de Saint-Clément, mon bon amy, vous rendant très-humbles grâces, Monsieur, de l'accueil obligeant que vous avez daigné faire à Monsieur de Vert, mon parent, duquel je vous recommande la prétension, que, depuis un an et demy, j'avois mise au piedz de Son Altesse, dont je receus ordre de la suspendre jusques après la paix.

²Voicy le tems des réjouissances, ou Carnaval, qui ne se distingue icy que des chiens courans les rues avec des boutes très-coiffées à la queue. C'est en cette saison, Monsieur, que vous me suscitez la conjuration épistolaire de l'an passé. Souvenez-vous en celluy-cy, s'il vous plaît.

Vertaling

Madrid, 11 januari 1679.

Uw ³brief van 8 december [1678], mijnheer, werd mij pas op de 7de van deze maand overhandigd, en niets kon mij aangener zijn dan het advies dat u mij geeft om vervolgens de Raad van Zijne Hoogheid in te lichten over de stand van mijn onderhandelingen, aangezien ik, tussen ⁴de uitbranders die ik mij op de hals zal weten te halen, ten minste tijdens dit trieste verblijf nog de troost van antwoorden zal hebben, waarvan ik verstoken was.

Ik heb inderhaast een beknopt memorandum opgesteld van hetgeen zich de laatste tien jaar heeft afgespeeld, en ik heb, met de gedachte dat u, mijnheer, het bent, aan wie ik het genoeg heb het te richten, mij er niet van kunnen weerhouden er uitdrukkingen in te voegen die weergeven hoe de vreugde over mijn correspondentie met u mij inspireert, en die verheven vrolijkheid, die u moet doen leven, net zoals eenieder dat moet wensen. U zult, alstublieft, de goedheid hebben ze mij te vergeven of ze niet ter lezing te geven aan het illustere college aan het hoofd waarvan u staat, en waarvoor ik zoveel verering koester dat ik heb gearzeld ⁵om als privépersoon ambtelijk te schrijven. Weest u, alstublieft, zo vriendelijk mij te zeggen hoe ik te werk moet gaan in de toekomst, of het aan het college is, aan de voorzitter, of aan de secretaris van de Raad [van de Prins] is, zoals het gebruik hier is, dat mijn brieven gericht moeten zijn, en [geeft u mij] daarbij al uw welwillende raadgevingen, mijnheer, betreffende mijn optreden.

Uw laatste brief houdt een nieuwe nekslag in voor de Madrileense, gitaardodende beulen en hun begunstigers en ik hoop (omdat er geen mensen als Luca Maler meer op aarde zullen rondlopen) er voor u één op te graven, hetzij hier, waar men dikwijls oude dingen tegenkomt, die goed zijn en onbekend, en die men verkoopt voor een appel en een ei op de inboedelveilingen, of in Bologna, waar ik volgende ⁴woensdag de opdracht inzake de oude luit zal geven, in ruil voor die betreffende de gitaar.

Wat betreft de handschoenen en de pastilles: deze behoren reeds lang niet meer tot mijn zorgen, maar zijn nu overgeleverd aan de grillen van de wind, die naar ik hoor het konvooi van Bilbao heeft vertraagd en beschadigd, hetgeen betekent dat het niet zal vertrekken, naar men schrijft, dan voor het einde van deze maand of aan het begin van de volgende. Ik wacht ongeduldig op uw mening over de samenstelling van deze boodschappen waar, naar het voorbeeld van de hertog van Flo*** en de voorschriften van zijn beambte, mijn geweten mij geen enkele te duur betaalde zuinigheid verwijt, als de koopwaar u bevalt.

Ik bewonder de toewijding van Zijne ⁵Hoogheid en ik zal niet ophouden het vertrouwen te loven dat hij in zijn dienaren in de Raad stelt. Ik was nog niet op de hoogte van de dood van de heer [Jacob van] Wevelickhoven en, hoewel ik nooit in de gelegenheid ben geweest enige verdienste of onverdienste jegens hem te verrichten, zou ik geloven bij zijn overlijden te hebben verloren, wanneer u niet zo vriendelijk was mij erover te troosten. ⁴U vult mij dat alles aan, ⁴U bent mijn vriend, u bent familie, en ik, uiteindelijk, slechts de meest toegedane en trouwe van uw dienaren.

---

2. Ondersteboven, bovenaan | b |.

3. Huygens aan Chièze, 8 december 1677 (verloren). Huygens moet in deze brief hebben geschreven dat hij de gitaar uit Madrid niet wilde hebben, om wat voor reden dan ook.

4. 18 januari 1679.

5. Willem III.

Ik neem de vrijheid u tegelijk met deze zending te schrijven ten gunste van de heer Saint-Clément, mijn goede vriend, terwijl ik u mijn nederige dank breng, mijnheer, voor de vriendelijke ontvangst die u de heer de Vert, een verwant van mij, heeft willen bereiden, van wie ik het verzoek aanbeveel dat ik, anderhalf jaar geleden, aan Zijne Hoogheid heb voorgelegd, van wie ik opdracht ontving dit tot na de vrede op te schorten.

Hier is nu de tijd van vreugde, ofwel carnaval, hetgeen zich hier slechts kenmerkt door honden die door de straten rennen met verzorgde kwastjes aan de staart. Het is in dit jaargetijde, mijnheer, dat u de samenzwering in briefvorm van het afgelopen jaar weer in mij oproept. Houdt u die in gedachten, alstublieft.

[SUSANNA HUYGENS] (DEN HAAG)
AAN [HAAR BROER CHRISTIAAN HUYGENS (PARIJS)]
12 JANUARI 1679
7100A

Vervolg op Susanna's brief van 15 december 1678 (7096A).

Samenvatting: Susanna schrijft allerlei nieuws aan haar broer, onder andere hoe de Franse toneelspelers de 'bovensang' hebben, ten koste van de troep van Jan-Baptist van Fornenbergh.

Primaire bron: Amsterdam, Univ. Bibl., Hs. 27, omslag Ax, nr. 10: brief (dubbelvel, 15x20cm, abcd; autograaf).

Vroegere uitgave: OC 8, nr. 2157, pp. 143-145: volledig.

Namen: Jan Baptist van Fornenbergh; Constantia Boudaen; Crommon; Johan Gans; Geertruida Hooft; Haesje Hooft; Hendrik Hooft; Isabella Maria Hooft; Geertruida Huygens; La Court; Anna Magdalena van der Mijlen; Noté; Petronella van Wassenaer; Jean-Jacques de Mesmes, graaf van Avaux; Maarten Zuerius (heer van Oirschot).

Plaatsen: Amsterdam; Leiden; Maarssen; Utrecht; Versailles.

Glossarium: *bovensang* (bovenstem).

Transcriptie

À La Haye, le 12 Janvier 1679.

Il y a plus d'un mois, mon cher frère, que je vous ay repondue sur la lestre que vous m'aviez fait la grâce de m'escire le 2 Décembre. Je vous priois alors de me vouloir donner un peu plus d'esclaircissement sur une fascheuse affaire, dont vous me parliez et de laquelle vous ne me disiez plus rien, ce qui me donna de l'inquiétude. S'il vous plaist, vous m'en puez dire le reste lorsque vous prendrez la peine de m'escire. Je vous avois aussi prié de la part de Noté de vouloir vous informer si son frère estoit encore en vie et prisonnier à Versaille. J'ay sceu depuis de mon père que vous luy aviez mendé que vous tascheriez de vous en informer, mais qu'il y avoit peu d'apparence qu'il seroit là, ce lieu n'ettant pas approprié pour une prison, et encore qu'il y pourroit estre, ce seroit une estrange chose, qu'il n'aueroit point escrit en tout ce temps-là. Cependant ses pauvres sœurs sont en une inquiétude perpétuelle. Si elles eussent nouvelles certaines de la mort de leur frère, je croy qu'elles s'en consoleroient, mais de vivre dans une incertitude | c | perpétuelle, c'est ce qui leur lasse la teste continuellement. Vous estes donc encore prié, mon frère, de vouloir prendre la peine de vous informer, seulement s'il y a des prisonniers à Versaille, et si jamais ils y ont etté.

Je vous avois priée encore de vouloir demender à la cousine Caron si elle désire encore du thé, et qu'il y a moyen de luy en faire avoir de très-excellent. Je croy, celon les apparences, que vous allez voir en peu de temps à Paris nostre cousin, le Seigneur d'Oorschot; c'est qu'il sera obligé de faire ce voyage pour les affaires de la Meyerie. Monsieur Gans sera, à ce que je croy, dans la mesme commission. Pourtant je ne vous puis rien dire de certain encore sur ce sujet, car nostre *schout* a des affaires icy continuellement, et il faudra voir dans peu lesquelles il prendra le plus à cœur. Si vous le voyez, n'oublie pas de luy faire la guère d'une certain niesse de Madame Cromom, qui est logée chez elle. Je voulois avoir le plaisir de le voir un jour tout de bon amoureux, mais la peur qu'il a d'estre un jour ce que je luy ay tant | b | prédit, s'il se marie, luy fait tousjours reculer, quoyque quelquefois je croy qu'il a de peine à se défendre d'estre tout de bon amoureux. Je luy conseille fort de rammener une femme Françoisse avec luy, pour estre bien payé de sa peine.

Toutte nostre famille se portte bien, grâces à Dieu. Ma mère a parlé depuis peu à un médecyn estrange, qui demeure à Maerssen, prosche d'Uytrecht, et qui a la réputation d'estre habil homme. Elle en a pris de petite médecines, et depuis elle n'a point eu de rudes attaques de ces oppressions. Mais j'ay souvent remarqué que le changement de médecines luy semble faire tousjours du bien. Il faut pourtant faire ce qu'on peut pour estre soulagé. Elle m'a recommandée de vous souhaitter de sa part une bonne et heureuse année, comme je fais de la part de mon mary aussy, et de toutte la famille, souhaitant fort que cette année ne puisse finir sans que nous

ayons le plaisir de vous voir. Je suis jalouse de tous ceux qui font le voyage de Paris, et que je n'en puis estre, mais quel remède? J'espère pourtant que ce temps viendra encore.

Il y a quelque jours j'estois à Leyden; là, en nous promenant par la ville, j'eu la curiosité d'aller voir en passant l'admirable demeure de vostre demoiselle La Court, que vous dittes qu'elle regrette toujours encore. J'admire comment elle s'en peut souvenir là | d | où elle est dans un logement si commode, et cela à Paris, mais j'espère qu'elle devient plus sage, et que, pendant qu'elle a si grand sujet d'estre contente, qu'aussy elle ne manquera pas de l'estre.

Nous avons icy une troupe de comédiens François depuis peu, qui est assé bonne, et qui donne grand divertissement aux dames et au galans pendant les soirées longues de l'hyver. Jan Batist en a une grande jalousie, et quoyqu'il fasse pourtant, *soo hebben de Fransse de bovensang*, et il vient fort peu de monde chez luy. Je croy que vous avez sceu que Madame Brasser a perdu son père. Elle est encore à Amsterdam. On dit que ce bon homme a laissé grand bien; il avoit pour coustume de garder tousjours en argent content une somme de cinquante mille livres. Une fille qu'il laisse, qui n'est pas mariée, demeurera avec Madame Bambeeck, mais le père n'a pas trouvé bon de la laisser venir à La Haye aussy bien après sa mort que pendant sa vie.

Enfin Monsieur l'Ambassadeur de France a pris la maison de Madame van der Mijlen. La cadette des filles de cette dame est fort dans ses bonne grâces, dit-on. Le soir de trois rois, il donna grand festin à cette famille et à personne autrement, et après la Comédie, dans sa maison.

Adieu, mon cher frère, adieu. Je me recommande en vostre souvenir, et j'espère que vous aurez quelque fois une demie-heure pour m'escire.

Vertaling

Den Haag, 12 januari 1679.

Het is alweer meer dan een maand geleden, waarde broer, dat ik heb ¹geantwoord op de ²brief die u mij op 2 december [1678] schreef. Ik vroeg u toen mij wat meer opheldering te verschaffen over een vervelende kwestie, waarover u toen sprak, en waarover u mij verder niets meer heeft verteld, hetgeen mij ongerust maakt. Als u wilt kunt u mij de rest ervan vertellen wanneer u weer de moeite neemt mij te schrijven. Ik vraag u daarnaast, uit naam van Noté, na te vragen of zijn broer nog in leven is, en of hij nog gevangene in Versailles is. Ik heb sindsdien van mijn vader [Constantijn Huygens] vernomen dat u hem hebt gezegd dat u zou proberen iets daarover te weten te komen, maar dat het er weinig schijn van had dat hij daar zou zijn, daar die plaats niet geschikt is als gevangenis, en bovendien dat, wanneer hij er zou kunnen zijn, het merkwaardig zou zijn dat hij al die tijd niet zou hebben geschreven. Ondertussen verkeren zijn arme zusters voortdurend in de zorgen. Wanneer zij een ondubbelzinnig bericht van de dood van hun broer zouden krijgen, meen ik dat zij zich zouden kunnen troosten, maar in een voortdurende onzekerheid te moeten leven, dat is het dat hun geest onophoudelijk uitput. U wordt dus nogmaals verzocht, mijn broer, de moeite te willen nemen om navraag te doen, alleen maar of er gevangenen zijn in Versailles, en of zij daar ooit zijn geweest.

Ik had u eveneens verzocht aan nichtje [Constantia] Caron [geboren Boudaen] te vragen of zij nog thee wil hebben, en [haar te zeggen] dat het mogelijk is haar zeer goede te doen toekomen. Ik vermoed dat, zoals het nu lijkt te lopen, u binnenkort in Parijs onze neef [Maarten Zuerius], de heer van Oirschot, daar hij verplicht zal zijn deze reis te maken omwille van de zaken van de Meijerij. Mijnheer [Johan] Gans zal, naar ik vermoed, dezelfde opdracht krijgen. Verder kan ik over dit onderwerp niets met zekerheid zeggen, want onze schout [Johan van Banchem?] heeft hier voortdurend allerlei bezigheden, en we zullen binnenkort wel zien waarvoor hij zich het meest zal inzetten. Wanneer u hem ziet, vergeet u dan vooral niet hem de groeten te doen van een zeker nichtje van ³mevrouw Crommon, dat bij haar woont. Ik zou graag het genoegen beleven hem eens helemaal verliefd te zien, maar de angst die hij heeft dat hij op een dag dat zal zijn, wat ik hem zo vaak heb

---

¹. Susanna Huygens aan haar broer Christiaan, 15 december 1678 (7100A).

². Christiaan Huygens aan zijn zuster Susanna, 2 december 1678 (verloren).

³. De echtgenote van Marinus van Crommon?

---

voorspeld, namelijk getrouwd, doet hem altijd terugschrikken, hoewel ik soms denk dat hij moeite heeft zich te weren tegen verliefdheid. Ik heb hem sterk aangeraden dat hij een Franse vrouw met zich mee terug moet nemen, zodat zijn moeite ruim zal worden vergoed.

Heel onze familie maakt het goed, Gode zij dank. Mijn ⁴schoonmoeder heeft sinds kort contact met een buitenlandse dokter die in Maarssen woont, vlakbij Utrecht, en die de naam heeft een kundig man te zijn. Zij heeft wat kleine geneesmiddelen gebruikt, en heeft sindsdien geen ernstige aanvallen van die benauwdheid meer gehad. Maar ik heb meermalen bemerkt dat verandering van medicijn haar altijd goed schijnt te doen. Maar men moet immers doen wat men kan om verlichting te vinden. Zij heeft mij aanbevolen u uit haar naam een goed en gelukkig jaar te wensen, hetgeen ik eveneens doe uit naam van mijn echtgenoot [Philips Doublet] en de hele familie, met het sterke verlangen dat dit jaar niet voorbij moge gaan, zonder dat wij het genoeg zullen hebben gehad u weer eens te zien. Ik ben jaloers op diegenen die de reis naar Parijs maken, en dat ik er niet kan zijn, maar wat doe je ertegen? Ik hoop vooral maar dat die tijd nog zal komen.

Enkele dagen terug was ik in Leiden; aldaar was ik, al wandelend door de stad, zo nieuwsgierig ook maar eens het bewonderenswaardige verblijf te bezoeken van uw juffrouw la Court, dat zij, naar uw zeggen nog steeds betreurt. Ik bewonder hoe zij zich dat nog weet te herinneren, daar waar zij nu is, in een zo gerieflijke woning, en die in Parijs, maar ik hoop dat zij wijzer zal worden, en dat, waar zij zoveel reden heeft om tevreden te zijn, zij niet zal nalaten dat ook te worden.

Wij hebben hier sinds kort een groep Franse toneelspelers die tamelijk goed is, en die voor veel vertier zorgt aan de dames en galante heren gedurende de lange winteravonden. Jan Baptist [van Fornenbergh] is er zeer jaloers op, en wat hij ook doet, de Fransen voeren toch de ^Lboventoon,^J en bij hem komen zeer weinig mensen.

Ik geloof dat u al wist dat mevrouw [Geertruid] Brasser [geboren Hooft] haar vader [Hendrik Hooft] heeft verloren. Zij is nog in Amsterdam. Men zegt dat de goede man een rijke nalatenschap had; hij hield gewoonlijk een bedrag van £50.000 in contant geld bij zich. Eén dochter [Isabella Maria Hooft] die hij achterlaat, en die niet is getrouwd, zal gaan wonen bij mevrouw [Haesje] Bambeeck [geboren Hooft], maar haar vader heeft het niet goed gevonden haar naar Den Haag te laten komen, na zijn dood evenmin als tijdens zijn leven.

Tenslotte is mijnheer de ⁵ambassadeur van Frankrijk in het huis van mevrouw [Petronella] van der Mijlen [geboren van Wassenaer] gaan wonen. De jongste van de dochters [Anna Magdalena van der Mijlen] mag zich verheugen in zijn belangstelling, naar men zegt. Op de avond van Driekoningen gaf hij een groot feest voor deze familie, met niemand anders erbij, te zijnen huize. na de toneelvoorstelling.

Vaarwel waarde broer, vaarwel. Ik beveel mij in uw herinnering aan en hoop dat u weer eens een half uurtje vrij zult hebben om mij te schrijven.

---

4. Geertruida Huygens.

5. Jean-Jacques de Mesmes, graaf van Avaux.

[SÉBASTIEN CHIÈZE] (MADRID)
AAN [CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)]
25 JANUARI 1679
7100B

Vervolg op Chièzes brief van 11 januari 1679 (7100).

Samenvatting: Chièze schrijft over zijn laatste onderhoud met Johan Joseph van Oostenrijk. Hij wacht op antwoord uit Bologna in verband met de luit van Luca Maler.

Bijlage: verslag van Chièzes laatste onderhoud met Johan Joseph van Oostenrijk.

Chièze schreef opnieuw op 8 februari 1679 (Worp 6, nr. 7101, p. 408). De onderhavige brief is door Huygens ontvangen op 16 februari 1679.

Primaire bron: Leiden, Univ. Bibl., Cod. Hug. 34: brief (dubbelvel, 15x20cm, ac | -; autograaf).

Vroegere uitgave: Rasch 2007, nr. 7100B, pp. 1224-1225: volledig, met Nederlandse vertaling.

Namen: Guilio en Guido Bovio; Luca Maler; Johan Joseph van Oostenrijk (Don Juan); Willem III.

Plaatsen: Bilbao.

Transcriptie

¹Madrid, le 25 de l'an 1679.

Vous voyez, Monsieur, avec quelle avidité j'embrasse l'ocasion de nouer un commerce plus régulier avec vous, en qui je considère tout l'esclat et l'autorité du Conseil de Son Altesse, de mesme que vostre personne seule unit en moy tout le respect et la vénération deue au corps, dont vous estes le digne chef. Ainsy, jusques à ce que vous soyez las de mes relations, je prendray la liberté de vous les adresser.

Voicy celle de la dernière audiance que j'eus avec Monsieur *Don Juan* d'Autriche, à qui de moindre talens que les siens suffiroient pour gouverner cette monarchie, s'ils estoient accompaignez d'un peu plus de résolution. Et vous verrez, Monsieur, combien les affaires de Son Altesse, de mesme que toutes les autres, ont à souffrir des scrupules sans fin de ce Prince.

J'espère qu'avant la fin du mois prochain vous recevez la tardive provision de *guantes*, car on escrit de Bilbao que le convoy doit partir au commencement de Février, et dans le même tems je dois apparemment recevoir réponse de *miei Bolognesi* sur le mémoire circonstancié |c| de Laux Maler que je leur envoyay Mécredi dernier. J'auray cependant des émissaires en *todas las almonedas* de Madrid.

Vertaling

Madrid, 25 januari 1679.

U ziet, mijnheer, met welke gretigheid ik de gelegenheid aangrijp om een regelmatiger correspondentie met u aan te knopen, waaronder ik mede heel de luister en het gezag van de Raad van Zijne Hoogheid begrijp, zoals ook louter uw persoon voor mij alle respect en verering verenigt, die aan de instellingen waarvan u het waardige hoofd bent toekomt. Zodoende zal ik, tot u genoeg hebt van mijn verhalen, de vrijheid nemen u deze toe te zenden.

Bijgevoegd is een verslag van het laatste onderhoud dat ik had met ^Lmijnheer Johan^L [Joseph] van Oostenrijk, in vergelijk met wie mindere talenten voldoende zouden zijn om dit koninkrijk te regeren, wanneer zij vergezeld zouden worden door een beetje meer vastberadenheid. En u zult zien, mijnheer, hoe de zaken van Zijne ²Hoogheid, evenals alle andere, te lijden hebben van de eindeloze twijfelingen van deze vorst.

Ik hoop dat u voor het eind van de volgende maand de vertraagde zending ^Lhandschoenen^L zult ontvangen, want men schrijft mij uit Bilbao dat het konvooi begin februari zal vertrekken, en tezelfdertijd zal ik naar alle

---

1. Ontvangstnotitie van Huygens: <R 16 Februarii 1679.>.

2. Willem III.

waarschijnlijkheid antwoord ontvangen van ^Lde ³heren in Bologna^J naar aanleiding van de uitvoerige nota over Laux Maler, die ik hun ⁴woensdag jl. heb gezonden. Ik zal ondertussen afgezanten hebben bij ^Lalle veilingen^J in Madrid.

---

3. Giulio en Guido Bovio.
4. 18 januari 1679.

[PHILIPS DOUBLET (DEN HAAG)]
AAN [CHRISTIAAN HUYGENS (PARIJS)]
26 JANUARI 1679
7100C

Vervolg op Doublets brief van 22 december 1678 (OC 8, nr. 2154, pp. 137-138) en antwoord op een verloren gegane brief van Christiaan Huygens.

Samenvatting: Doublet geeft allerlei nieuws. Hij noemt Lully's opera *Bellérophon*.

Van een antwoord van Christiaan Huygens is niets bekend. Doublet schreef opnieuw op 9 februari 1679 (OC 8, nr. 2160, pp. 149-150).

Primaire bron: Amsterdam, Univ. Bibl., Hs. 27, map Aw, nr. 16: brief (dubbelverl, 18x23cm, abcd | -; autograaf).

Vroegere uitgave: OC 8, nr. 2159, pp. 146-149: volledig.

Namen: Armide; Nicolas d' Aumale (markies van Harcourt); Jan Baptist van Fornenbergh; Jacob Boreel [?]; Constantia Boudaen; Circe; Coenraet Droste; Johan Gans; Louis-Arnaud de Gouffier (graaf van Caravas); Coenraad van Heemskerck; Jean Hoeufft; Jean-Thierry Hoeufft (heer van Buttinge); Mattheus Hoeufft (heer van Oyen); Hendrick Hooft; Lodewijk Huygens; Susanna Huygens; Diederik van Leiden van Leeuwen; George le Vasseur Cognies (markies van Thouars); Maria Elisabeth Musch; Nicolaes Pancras; Perrault; Gerard Janszoon Putmans; Philippe Quinault; Rinaldo; Susanna Rijckaert; Jacoba Teding van Berkhout; Jan Teding van Berkhout; Pieter Teding van Berkhout; Melchisédec Thevenot; Ulysses; Maarten Christiaan Zuerius (heer van Oirschot).

Plaatsen: Den Bosch; Frankrijk; Leiden; Poitou.

Titels: *Bellérophon* (Quinault/Lully); *La secchia rapita* (Alessandro Tassoni).

Glossarium: musique (muziek); opéra (opera).

Transcriptie

À La Haye, le 26 Janvier 1679.

Je vous remercie beaucoup de l'exacte information que vous me donnez de la mode. J'y remarque l'effet de la bonne intelligence qu'il y a présentement entre la France et nostre estat, puisque je n'y trouve presque rien qui n'ayt désia esté en usage icy depuis trois mois; seulement l'article du cavalier au Baudrier pésant 200 onces de frange or et argent a esté receu avec beaucoup d'admiration.

Le portrait que la belle famille de Madame Caron a fait du poussif monsieur Putmans est très-ressemblant et naturel. Sans doute le Sieur Thevenot sera bien aise de le cognoistre, aussi sera-ce mieux son fait.

Vous sçavez sans doute désia que Monsieur l'Ambassadeur Boreel est nommé de la ville pour remplir la place de *Gecommitteerde Raet*, qui est vacante par la mort du Sieur Bourgemestre Pancras, et que pendant l'ambassade de France, le Pensionnaire Heemskerck fera le fonction. Tout le monde a esté estonné d'abord *van die inschikking*, où on ne s'estoit pas attendu, et luy non plus, je pense, surtout depuis la mort du Bourgemestre Hooft.

J'attens avec impatience l'arrivée de Monsieur le Comte de Caravas, à cause des deux paquets que vous me mandez luy avoir donné pour moy, dont je vous suis très-obligé, comme aussi aux illustres Messieurs Perrault, auxquels vous estes prié de faire un compliment de remerciement de ma part par avance, en attendant que je les en remercie moy-mesme, surtout au Monsieur le Receveur pour sa *Secchia rapita*, de laquelle il m'a leu |b| un jour quelque chapitre, qui me plust beaucoup, nonobstant que c'est une chose assez difficile de traduire pareille matières sans leur oster leur grâce. Il faudra voir si le tout sera de mesme.

Les amours de *Earle off Waterlandt* avec la Dame de B[uat] continuent tousjours de mieux en mieux, sans que pourtant personne puisse juger au vray si c'est tout de bon ou non. Pourtant je croy, moy et quelques autres aussi, que la bonne dame luy fait donner dans le panneau pour s'en divertir seulement, et puis s'en mocquer, comme elle a fait de bien d'autres, quoyqu'asseurément, si cela arrive, c'est le meilleur qui luy en puisse arriver à luy. Cependant il en est assurement fort amoureux; ils sont tousjours ensemble depuis le matin jusques fort

tard après minuit mesme. Depuis ce temps-là jusques au matin je n'en sçay rien. Il y mange presque tousjours aussi, [ils] se promènent ensemble teste à teste, etc. comme personnes mariées; enfin, je ne le sçauerois mieux comparer qu'à Rinaldo détenu auprès d'Armide, ou Ulysse avec Circe, car après que le charme sera un jour rompu, sans doute il reviendra à soy, et enragera de voir que tout le monde s'est diverty de le voir enchanté comme il est.

Personne n'en raille moins que ses proches parens, le *Signor Don Pedro* et la bonne sœur drossarde, qui en sont dans des appréhensions et des alarmes continuelles, et, à ce que nous pouvons juger, c'est là le grand divertissement et le principal but |c| de cette redoutable Armide, d'avoir sçu parvenir jusques là, car vous la cognoissez assez pour sçavoir que rien ne la divertit à l'égal de faire enrager et donner de la peyne aux personnes qu'elle remarque estre susceptibles de telles foiblesse. Le frère drossart en juge bien de mesme que nous, mais il ne sçaueroit avec toute sa rétorique mettre l'esprit en repos à sa chère moitié et son beau-frère.

Au reste je m'en reporte à ce que son Excellence Monsieur le Baron d'Oorschot vous dira de bouche. Je ne doute point que vous ne soyez très-ayse de le voir à Paris, et selon mon calcul il doit y arriver environ en mesme temps que cette lettre, si ce n'est que les neiges ne l'ayent retardé en quelque façon par les chemins. Le Sieur Gans de Nieulant est avec luy, tous les deux Ambassadeurs extraordinaires des Etats Généraux de la Meyerie de Bois-le-Duc pour les affaires des contributions dudit pays.

L'opéra de Bellérophon, n'est-elle pas de Monsieur Quinault? Il y a quelques années qu'il a donné au publicq une tragédie simple du mesme nom. Peut-estre sont-ce les mesmes vers, et qu'on y a ajousté de la musique et des machines. Sachons-en quelque chose, s'il vous plaist, et qu'au retour du Seigneur d'Oorschot j'en puisse avoir livre imprimé, comme on les débite ordinairement.

Le Sieur Batiste et sa troupe sont occupez présentement à estudier la pièce du Sieur Drost, et on la représentera |d| encore devant le caresme prochain. Il y a changé, osté et ajousté encore beaucoup. Je ne manqueray pas de vous en mander le succès, lequel j'espère que sera meilleur que celui de son autre pièce, de laquelle tout le monde continue à avoir si mauvaise opinion que jamais, quoyque je ne puisse pas apprendre qu'elle ayt jamais parue ny en publicq, ny en particulier.

Messieurs les Marquis de Touars et d'Aumale sont partis aussi hyer pour Paris. Le Seigneur d'Ooijen, frère de Buttinge s'y en va encore avant qu'il soit longtems pour des affaires qu'ils ont en Poitou, où ils ont beaucoup de terres de la succesion du feu Sieur Hoeuft, qui demeuroit à Paris. Tant y a, vous ne manquerez plus guères de compatriottes au pays où vous estes.

Adieu. Toute la famille vous baise les mains, jeunes et vieux, y compris Monsieur nostre amy de Leeuwen et la bonne sœur de Z[eelhem], qui jouent présentement à l'hombre avec ma femme. Ledit amy a logé tout cet hyver chez nous, estant députté à l'assemblée des États Généraux jusques au mois de May prochain, et n'est que quelque jour de la semaine à Leyde pour vacquer à son consulat, qu'il exerce depuis deux mois et auquel il s'appliquera tout de bon après le premier de May susdit. Adieu.

Vertaling

Den Haag, 26 januari 1679.

Ik ben u zeer erkentelijk voor de nauwkeurige inlichtingen die u mij hebt gegeven over de huidige gebruiken. Ik bespeur daarin de uitwerking van de goede verstandhouding die er momenteel bestaat tussen Frankrijk en ons land, want ik heb erin niets aangetroffen dat hier al niet sinds een maand of drie gewoonte is, alleen het verhaal over de ridder met een degenriem van 20 kilo aan gouden en zilveren franje is hier met veel bewondering ontvangen.

Het portret dat de goede familie van mevrouw [Constantia] Caron [geboren Boudaen] heeft laten vervaardigen van de kortademige heer [Gerard Janszoon?] Putmans is goed gelijkend en komt natuurlijk over. Zonder twijfel zal de heer [Melchisédec] Thevenot graag met hem kennis maken, hetgeen hij dan ook beter kan doen.

U weet ongetwijfeld al dat mijnheer de ambassadeur [Jacob] Boreel door de stad is benoemd om de plaats van ^Lgecommitteerde raad^J te vervullen, die vrij was gekomen door de dood van de heer de burgemeester [Nicolaes] Pancras, en dat gedurende die tijd de raadspensionaris [Coenraad van] Heemskerk het

ambassadeurschap in Frankrijk zal vervullen. Iedereen was aanvankelijk verbaasd ^Lover deze regeling^L, die niemand had verwacht, hij ik ook niet, naar ik aanneem, zeker niet na de dood van burgemeester [Hendrick] Hoofd.

Ik wacht ongeduldig op de aankomst van de heer [Louis Arnaud Gouffier], graaf van Caravas, vanwege de twee pakketten die u zegt hem voor mij te hebben meegegeven, waarvoor ik u zeer verplicht ben, zoals ik dat eveneens ben jegens de heren Perrault, aan wie ik u vraag uit mijn naam bij voorbaat een woord van dank over te brengen, in afwachting ervan dat ik ze zelf een keer [persoonlijk] zal bedanken. Boven alles [ben ik] mijnheer de ontvanger [verplicht] voor zijn [La] *secchia rapita* [De gestolen emmer], waaruit hij mij eens een hoofdstuk voorlas dat me zeer beviel, hoewel het tamelijk moeilijk is om dergelijke teksten te vertalen zonder de sierlijkheid ervan te verliezen. We zullen zien of het allemaal gelijkwaardig is.

De verliefdheden van de [heer Jan Teding van Berkhout], dijk ^Lgraaf van Waterland^L en mevrouw [Maria Elisabeth Fleury de Coulan, vrouw van] B[uat, geboren Musch] zetten alsmear heviger door, zonder dat echter ook maar iemand in staat is naar waarheid te oordelen of dat wel of niet een goede zaak is. Ik voor mij geloof, en enkele anderen ook, dat de goede mevrouw hem erin laat lopen, alleen maar zodat zij zelf daarover haar pretje heeft, en er vervolgens de draak mee kan gaan steken, zoals zij met verschillende anderen heeft gedaan, hoewel wanneer dat zou gebeuren dat het beste zou zijn wat hem zou kunnen overkomen. Ondertussen is hij in ieder geval zeer verliefd. Zij zijn altijd samen van de ochtend tot vrij laat [in de avond], zelfs tot na middernacht; van dat tijdstip tot aan de ochtend weet ik niets. Hij eet er eveneens bijna altijd, ze wandelen samen zij aan zij enz. alsof ze getrouwd zijn; uiteindelijk zou ik geen betere vergelijking weten dan met Rinaldo, die bij Armide wordt vastgehouden, of Ulysses met Circe, want nadat op een dag de betovering zal zijn verbroken, zal hij zonder twijfel tot zichzelf komen en in woede ontsteken wanneer hij bemerkt dat iedereen erom heeft gelachen hem zo verliefd te hebben gezien als hij nu is.

Niemand spot er minder mee dan zijn naaste verwanten, ^Lmijnheer Pieter^L [Teding van Berkhout], en zijn goede zus [Jacoba Teding van Berkhout, echtgenote] van de drost [Lodewijk Huygens], die in dezen zonder ophouden bezorgd en gealarmeerd zijn, en voor zover we het kunnen beoordelen, ligt daar de grote pret en het voornaamste doel van deze geduchte Armide [Maria Elisabeth Musch], namelijk totzover reeds te zijn doorgedrongen, want u kent haar goed genoeg om te weten dat niets haar zo zeer pleziert als mensen, van wie zij denkt dat ze voor dergelijke zwakheden ontvankelijk zijn, irriteren en het leven zuur maken. Broer drost [Lodewijk Huygens] deelt onze mening geheel, maar hij ondanks al zijn betogen slaagt hij er niet in de geestesrust van zijn lieve wederhelft en zijn zwager te laten terugkeren.

Voor de rest verlaat ik mij op wat mijnheer [Maarten Zuerius] de baron van Oirschot u mondeling zal meedelen. Ik twijfel er niet aan dat u blij zult zijn hem in Parijs te ontmoeten, en volgens mijn berekeningen zal hij er ongeveer tegelijk met deze brief aankomen, tenzij hij is opgehouden door enige vorm van sneeuwval op de wegen. De heer [Johan] Gans van Nieuwland vergezelt hem. Beide zijn buitengewone gezanten van de Staten Generaal voor de Meierij van 's-Hertogenbosch voor aangelegenheden betreffende de belastingen van dit land.

Is de opera ¹*Bellerophon* niet van de heer [Philippe] Quinault? Enkele jaren geleden gaf hij een eenvoudige² tragedie in de openbaarheid met dezelfde naam. Wellicht zijn het dezelfde verzen en heeft men er de muziek en de [toneel-]machinerieën aan toegevoegd. Laat u ons erover iets weten, alstublieft, en [zorgt u er tevens voor] dat wanneer de heer van Oirschot terugkeert, ik de gedrukte tekst kan ontvangen zoals men die gewoonlijk verkoopt.

De heer [Jan] Batist en zijn groep zijn momenteel bezig het stuk van de heer [Coenraet] Droste in te studeren, en men zal dat opvoeren nog voor de komende vastentijd. Hij heeft er dingen in gewijzigd, geschrapt en nog veel toegevoegd. Ik zal u zeker berichten over het succes ervan, dat naar ik hoop groter zal zijn dan dat van zijn vorige stuk, waarover eenieders mening nog steeds negatief is, hoewel ik nooit heb vernomen dat het ooit, hetzij in het openbaar, hetzij in besloten kring, zou zijn opgevoerd.

De heren [George le Vasseur Cognies], de markies van Touars en [Nicolas] d'Aumale [markies van Hautcourt] zijn eveneens gisteren naar Parijs vertrokken. De heer [Mattheus Hoeufft], heer van Oyen, de broer

---

1. Lully's opera *Bellerophon* ging op 31 januari 1679 in première in het Théâtre du Palais Royal in Parijs.

2. Philippe Quinault, *Bellérophon, Tragédie* (Parijs 1671).

van [Jean Thierry Hoeufft, heer van] Buttinge gaat [ook] daarheen, nog voor hij lange tijd weg is vanwege zaken die zij hebben af te handelen in Poitou, waar zij veel landerijen bezitten uit de nalatenschap van wijlen de heer [Jean] Hoeufft, die in Parijs woonde. Alles bij elkaar zult u in het land waar u bent nauwelijks nog gebrek hebben aan landgenoten.

Vaarwel. De hele familie, jong en oud, kust u de hand, daarbij inbegrepen onze vriend de heer [Dirk van Leiden] van Leeuwen en mijn goede schoonzuster [Susanna Rijckaert, vrouwe] van Z[eelhem], die momenteel met mijn echtgenote [Susanna Huygens] omber speelt. Genoemde vriend heeft de hele winter bij ons doorgebracht, daar hij afgevaardigd was bij de vergadering van de Staten Generaal tot aan de komende maand mei, en hij is slechts een enkele dag per week in Leiden om zijn consulaatsverplichtingen waar te nemen, welke functie hij sinds twee maanden vervult en waaraan hij zich echt zal gaan wijden na de genoemde eerste mei. Vaarwel.

[SÉBASTIEN CHIÈZE] (MADRID)
AAN [CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)]
8 FEBRUARI 1679
7101

Antwoord op een verloren gegane brief van Huygens, die Chièze op 6 februari 1679 had ontvangen.

Samenvatting: Chièze bericht Huygens dat de krachtige taal van Willem III geen indruk heeft gemaakt.

Daarnaast hij speculeert over de gebeurtenissen rond Maastricht.

Bijlage: concept inzake financiën (Chièze).

Chièze schreef opnieuw op 22 februari 1679 (7102).

Primaire bron: Leiden, Univ. Bibl.: brief (dubbelvel, 15x21cm, abcd | -; autograaf).

Vroegere uitgave: Worp 6, nr. 7101, p. 408: onvolledig (<Le langage que ... l'hebreu pour moy>).

Namen: Johan Joseph van Oostenrijk; Karel II (koning van Spanje); Willem III.

Plaatsen: Bilbao; Cadiz; Maastricht.

Transcriptie

Madrid, le 8 Fevrier 1679.

Jamais rien de plus à propos pour moy que l'ordre du Roy, qui pour remettre le courier à son antien pié l'oblige de partir aujourd'huy, Mécredy, quoyque depuis près de quatre ans il ne fut party que le Vendredy. Ainsy, pour la préssante affaire du chiffre, vous aurez, s'il vous plaît, à vous contenter *del bosquejo o borron* que voicy, capable toutefois de *despartar* vos idées de jadis et de vous faire gagner réputation, sans en courir le blame de plagiaire, d'autant plus que dez à présent, comme pour lors je désavoue les embrions ci-inclus. Mais s'il alloit vous prendre envie ou à *l'adelantado* de vous approprier ¹le savant Schizzo du Brodeur de Madrit, je vous décrierois tout deux *como ladrones de marca mayor*.

Le langage que Son Altesse veut que je parle icy est fort de mon goust, et je prétens l'adornier de belles graphides et diatiposes, mais vous serez | b | estonné comme en rien n'auray persuadé le Seigneur *Don Juan de Austria*, dont le cœur est aussi sec que la bouche est melliflue, et si vous ne faites correspondre par delà les œuvres aux parolles, vous n'aurez plus icy, ni argent ni promesses. Toutes les letres de Flandres chantent que Maestricht va estre rendu à cette couronne, mais je n'ay de confiance qu'à ce que vous me marquez. Faites seulement bien tost ce que vous avez à faire. Quand je devrois *uri, vinciri, necari*, le beau triomphe que ce seroit pour moy, si en châtiment du gage saisy par Son Altesse, on me mettoit icy *jure pignoris* dans un chasteau, ou que, *por mayor gloria*, on me fit conduire piedz et poins liez sur la frontière par les mesmes *algouazilz* que j'ay si souvent *hechados en hora mala de mi barrio por embaxador* de Son Altesse. À cette condition *cupio dissolvi* et secouer mon double caractère, pour aller jouer le personnage *del sabio en su rinçon*. | c |

Je vous rens de l'Espagnol pour vostre Anglois, qui est de l'Hébreu pour moy.

Vostre lettre me plaît moult et en récompense *te totos sex menses quietum reddam*. Le chocolate ne court plus pour mon compte, sans savoir s'il court encore au gré des venez, car depuis avoir donné mes ordres à Cadix, je me suis mis l'esprit en repos sur cette matière *hasta saber*, si la marchandise vous plaît, après quoy nous la faisons plus ou moins poivrer, suivant l'appetit de vos dames, pour lesquelles seules la feste se fait.

Le malheureux séjour de Madrit a fait à mon espouse et à moy une encor plus malheureuse nécessité de cette denrée pour le reste de nos jours. Il n'est pas jusques'aux chatz qui n'assistent à cette fonction et *ultra expostulant* leur portion, en sorte que c'est de la charité de Son Altesse, qui m'a mis le pain à la main, de ne me laisser pas manquer d'une aliment, *aun mas preciso*. | d |

Est-il possible que *el Presidentillo* s'inscrive en faux contre le bon exemple que tous ses amis luy ont donné, les uns après les autres, et qu'il refuse un joug aussi suave que celluy du mariage. Je suis marry qu'un si galant homme se damne à crédit par ses fréquentes eschappées aux frais de la Mairie.

---

1. Tussen <approprier> en <le> staat een invoegingsteken, maar er is niets ingevoegd.

Je dois vous dire, Monsieur, que vostre paquet n'arriva qu'avant'hyer à midi avec le courrier, que hyer-matin j'envoyé demander audience à Monsieur *Don Juan*, qui venoit d'estre seigné, qu'y ayant renvoyé ce matin, on m'a dit que demain il le seroit encor sans qu'on puisse savoir à quoy aboutira son incommodité, qui n'est pas pour encor *cosa de cuidado*, puisqu'elle ne suspend pas le départ intempestif du courrier.

Vertaling

Madrid, 8 februari 1679.

Nooit is iets mij beter van pas gekomen dan het bevel van de ²koning dat, om de post op de oude voet terug te brengen, deze verplicht om vandaag, woensdag te vertrekken, ofschoon hij sedert bijna vier jaar eerst op vrijdag vertrok. Daardoor zult u, voor wat de dringende zaak van de financiën betreft, genoeg moeten nemen, alstublieft, met het bijgaande ^Lconcept of ontwerp^L, dat echter bij machte is om uw vroegere ideeën ^Lop te frissen^L en u naam te doen maken, zonder van plagiaat te worden beschuldigd, temeer daar ik vanaf heden derhalve de daarin besloten kiemen loochen. Maar als u lust mocht krijgen of ^Lde vermetelheid^L om u de ingewikkelde ^Lschets^L van de borduurwerker van Madrid toe te eigenen, dan zou ik u beiden ^Lals bijzonder grote dieven^L in een kwaad daglicht stellen.

De taal die Zijne ³Hoogheid wil dat ik hier spreek, is zeer naar mijn zin en ik ben van plan die op te sieren met mooie beelden en voorstellingen, maar u zult verbaasd zijn hoe in een oogwenk ^Lmijnheer Johan [Joseph] van Oostenrijk^L overtuigd zal zijn, wiens hart even dor is als zijn mond honingzoet, en als u daarginds woorden en daden niet met elkaar in overeenstemming houdt, zult u hier geld noch beloften ontvangen.

Alle brieven uit Vlaanderen roepen het uit dat Maastricht aan deze kroon zal worden teruggegeven, maar ik stel alleen maar vertrouwen in hetgeen u mij zegt. Doet u slechts snel wat u te doen staat. Mocht ik moeten worden ^Lverbrand, overwonnen of gedood^L, dan zou het een mooie triomf voor mij zijn, wanneer men mij hier als straf voor het door Zijne Hoogheid in beslag genomen pand ^Luit rechte van onderpand^L in een kasteel zou opsluiten of dat men mij, ^Lter meerdere glorie^L, aan handen en voeten geboeid over de grens zou laten zetten door dezelfde ^Lgerechtsdienaren^L met wie ik zo vaak ^Lte maken heb gehad in de slechte tijd van mijn factotum-zijn als ambassadeur^L van Zijne Hoogheid. Onder die omstandigheden ^Lwens ik ontbonden te zijn^L, en mijn dubbele aard af te schudden om de rol te gaan spelen ^Lvan de wijze in zijn hoekje^L.

Ik geef u Spaans terug in ruil voor uw Engels, dat voor mij Hebreeuws is.

Uw ⁴brief bevat mij zeer, en als dank ^Lzal ik u stil maken voor zes volle maanden^L. De chocoladezaak loopt niet meer voor mijn rekening, zonder dat ik weet of hij nog loopt naargelang de wind waait, want na mijn opdrachten aan Cadiz te hebben gegeven, heb ik mij er verder niet meer mee bemoeid ^Ltot ik weet^L of de handelswaar u bevalt, waarna wij meer of minder peper zullen toevoegen, al naar de smaak van de dames, voor wie alleen het feest eigenlijk is. Het ongelukkige verblijf in Madrid heeft mijn vrouw en mij een nog ongelukkiger behoefte aan dit levensmiddel gegeven voor de rest van onze dagen. Zelfs voor de katten is er niets dat deze functie vervult, en ^Look zij eisen^L hun deel op, zodat het van de liefdadigheid van Zijne Hoogheid afhangt, die mij het brood ter hand heeft gesteld, om het mij aan geen levensmiddel te laten ontbreken, hoe kostbaar ook. Is het mogelijk dat de kleine president [zoon van Dedel?] zich te weer stelt tegen het goede voorbeeld dat al zijn vrienden hem hebben gegeven, de een na de ander, en dat hij afziet van een zo zoet juk als dat van een huwelijk? Het bedroeft mij dat een zo hoffelijk man zich op afbetaling de verdoemenis op de hals haalt met zijn veelvuldige ontsnappingen aan de kosten van het stadhuis.

Ik moet u zeggen, mijnheer, dat uw zending eerst eergisteren met de post is aangekomen en dat ik gistermorgen audiëntie heb laten aanvragen bij ^Lmijnheer Johan,^L die toen juist een aderlating had ondergaan. Deze morgen heb ik opnieuw audiëntie aangevraagd en men heeft mij gezegd, dat hij er morgen nog een zou ondergaan, en men kon niet zeggen waarop zijn ongemak zal uitdraaien, hetgeen voor het moment nog geen ^Lvoorwerp van zorg^L is, want zij schort het ongelegen komend vertrek van de post niet op.

---

2. Karel II van Spanje.

3. Willem III.

4. Huygens aan Chièze, januari 1679 (verloren).

[SÉBASTIEN CHIÈZE] (MADRID)
AAN [CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)]
22 FEBRUARI 1679
7102

Vervolg op Chièzes brief van 8 februari 1679 (7101).

Samenvatting: Chièze deelt de Spaanse reacties op de woorden van Willem III mede, alsook de Spaanse verwachtingen ten aanzien van Maastricht.

Bijlage: vrachtbrief voor chocolade-zending; Chièze aan Willem III. Chièze schreef opnieuw op 9 maart 1679 (7107).

Primaire bron: Leiden, Univ. Bibl., Cod. Hug. 34, map Chièze aan Const. Huygens sr. en jr., omslag 1 (Chièze aan Huygens): brief (dubbelvel, 15x21cm, abc | -; autograaf).

Vroegere uitgave: Worp 6, nr. 7102, pp. 408-409: onvolledig (<Vous verrez ... icy autrement>, <Le courrier ayant ... de mon costé>), rest samengevat.

Namen: Pedro Coloma; Paolo Spinola Doria (markies van Los Balbazes); Geronimo de Eguia; Carlos de Gurrea Aragon y Borja (hertog van Villahermosa); Johan Joseph van Oostenrijk; Emanuel de Lira; Segaza; Willem III.

Plaatsen: Brussel; Italië; Maastricht.

Glossarium: *castagnete* (castagnet).

Transcriptie

Madrid, le 22e Fevrier 1679.

Vous verrez, Monsieur, par ma lettre à Son Altesse combien la déclaration que j'ay fait de sa part à Monsieur *Don Juan* a paru estrange. C'est à vous autres maintenant à mettre la main à la paste *et pertendere graviter*, faute de quoy vous ne fairiez que rendre ces gens-icy plus fiers et plus négligens au payement d'une debte, dont ils ne fairont cas que tant qu'ils vous considèreront les mains garnies. On continue d'escire de Bruxelles la prochaine remise de Maestricht, mais par le discours que m'a tenu *Don Ger[onim]o de Eguia*, je crois bien qu'on en juge icy autrement.

On parle de *Don Manuel de Lira* pour la Secrétairie d'Estat, vacante par la mort du Secrétaire Segaza, qui avoit le département d'Italie. Si cella est, ce ministre pourroit estre icy de beaucoup d'utilité pour les affaires de Son Altesse, bien entendu qu'elle veuille demeurer nantie, car d'autre manière *Don Manuel de Lira* ne seroit qu'un ministre comme les autres, *dando buenas palabras, tomando muchas | b | largas*, et se mocquant de nous sous cape par s'accommoder au génie de cette cour.

Voicy *extremum de potentiâ* en matière de chiffre, combien m'a-t-il fallu user de papier, d'huile, de tems et de cervelle pour parvenir à ce haut degré de perfection où vous me voyez, et où je ne pus atteindre l'ordinaire dernier. Dans le court terme qui nous fut prescrit pour nos depêches, me fit repente bon ouvrier, et si la marchandise plaît, le retardement est pardonnable.

Vous trouverez aussi inclus le connoissement du chocolate, qui sera sans doute parvenu en vos mains. Ditez-moy librement ce qui vous en semble, car, s'il n'est pas à vostre gout, j'en fairay travailler icy d'une autre sorte, que j'emballeray avec mon habit à l'Espaignolle, espée, souliers, *castagnetes* et autres dépendances, propres à réjouyr la *salette Anelantine*. | c |

Le Jeudy 23 Fevrier.

Le courrier, ayant esté détenu jusques'à cette nuit, je viens de voir *Don Pedro Coloma*, qui, comme vous pourrez juger par la relation que je fais à Son Altesse, avoit encor plus d'envie de me voir [que] moy. J'ay impatience d'apprendre la teneur et le succez des propositions dont il parle du Marquis de los Balbazes. Mais, si vous estes sages, *ager retinebitur* jusques'à l'entier accomplissement, quoyque je doute que la satisfaction puisse estre réelle.

N'oubliez pas aussi d'insister à ce que la ratification de Sa Majesté touchant la déclaration du Duc de Villahermosa vous soit mise en main avant toutes choses, à quoy je ne cesseray de presser de mon costé.

Vertaling

Madrid, 22 februari 1679.

U zult zien, mijnheer, middels mijn brief aan Zijne ¹Hoogheid hoe vreemd de verklaring, die ik namens hem aan ²mijnheer Johan [Joseph van Oostenrijk] heb afgelegd, is overgekomen. Het is nu aan u om aan de slag te gaan ³en krachtig vol te houden, bij gebreke waarvan u die lieden hier alleen maar trotser zult maken en nalatiger in de betaling van een schuld waaraan zij geen waarde hechten zolang zij denken dat u de handen vol hebt. Uit Brussel blijft men maar schrijven over de aanstaande teruggave van Maastricht, maar volgens de uiteenzetting die de heer Gero de Eguia mij heeft gegeven geloof ik dat men er hier anders over denkt.

De ⁴heer Emanuel de Lira wordt genoemd voor het staatssecretariaat, vacant geworden door het overlijden van secretaris Segaza, die de afdeling Italië beheerde. Als dat doorgaat zou deze minister hier van veel nut kunnen zijn voor de zaken van Zijne Hoogheid, tenminste wanneer hij hem wat blijft toestoppen, want anders is de ⁵heer Emanuel de Lira slechts een minister als alle andere: ⁶veel beloven, weinig geven, terwijl hij heimelijk de draak met ons steekt door zich te conformeren aan de geest van dit hof.

Ziehier ⁷het uiterst mogelijke voor wat de zaken betreft; hoeveel papier, olie, tijd en hersens ik heb moeten gebruiken om deze hoge graad van volmaaktheid te bereiken, waar u mij nu ziet, en waar ik niet de laatste gewone post kon halen. In de korte termijn die ons voor onze spoedberichten werd voorgeschreven ben ik een berouwvolle goede werker geworden, en als de koopwaar bevalt is de vertraging vergeeflijk.

U zult ook bijgesloten de vrachtbrief van de chocolade aantreffen, die u zonder twijfel al hebt ontvangen. Zegt u mij zonder schroom wat u ervan vindt, want als deze niet naar uw smaak is, zal ik hier aan een andere soort laten werken, die ik zal verpakken met mijn Spaans kostuum, degen, schoenen, ⁸castagnetten en overig toebehoren, geschikt om de ⁹Annalandse salon te vermaken.

Donderdag 23 februari [1679].

Doordat de post is opgehouden tot vanavond, heb ik zojuist de heer Pedro Coloma ontmoet, die, zoals u zult begrijpen uit het verslag dat ik uitbreng aan Zijne Hoogheid, nog meer gebrand was op onze ontmoeting dan ik. Ik ben zeer benieuwd de strekking en het resultaat van de voorstellen van de ¹⁰markies van Los Balbazes te vernemen, waarover hij spreekt. Maar als u verstandig bent ¹¹wacht u met oogsten tot de volledige vervulling, ofschoon ik twijfel of de genoegdoening wezenlijk kan zijn. Vergeet u ook niet erop aan te dringen dat de ratificatie door Zijne Hoogheid van de verklaring van de ¹²hertog van Villahermosa u voor alles ter hand wordt gesteld, waarop ik van mijn kant niet zal ophouden druk uit te oefenen.

---

¹. Willem III.

². heer Paolo Spinola Doria.

³. Carlos de Gurrea, Aragon y Borja.

[GIULIO EN GUIDO BOVIO] (BOLOGNA)
AAN [SÉBASTIEN CHIÈZE] (MADRID)
23 FEBRUARI 1679
7103A

Antwoord op Chièzes verzoek om informatie over de luiten van Maler. Chièze schreef onder de brief een kopie, zodat Huygens niet al veel moeite zou hoeven hebben met het handschrift van het origineel.

Samenvatting: De gebroeders Bovio zenden een memorandum aangaande twee luiten van Maler die zij in Bologna hebben gelocaliseerd.

Bijlage: notitie van de gebroeders Bovio over de twee luiten, met een afschrift daarvan van Chièze.

Chièze stuurde deze brief met bijlage door aan Huygens op met zijn brief van 23 februari [=maart] 1679 (**7110A**).

Primaire bron: Leiden, Univ. Bibl., Cod. Hug. 34: brief (twee dubbelvellen, 14x20cm, a|d, efgh|-; autograaf).

Namen: Luigi Bevilacqua; Hans Frei; Claude-Marie de Lapie; Karel V van Lotharingen; Luca Maler; Sigismondo Maler; Nicola Sconvelt.

Plaatsen: Frankrijk; Lotharingen; Parijs.

Glossarium Brief: luth (luit)

Glossarium Bijlage: costa (spaan [van luit]); istromento (muziekinstrument); leuto (luit); manico (hals); suonatore (musicus).

Transcriptie

Al Señor Don Sebastiano de Cheize, My Señor Embiado Extraordinario del Sereníssimo Señor Principe d'Oranjes, guarde Dios muchos años.

*Madrid
a Las Marabellas.*

De Bologne, ce 23 Février 1679.

Icy-jointe vous recevrez le mémoire touchant le[s] luthz, et par la mesme vous apprendrez ce que nous avons fait jusques'à présent. Nous ne manquerons pas de chercher chez les maistres et chez des particuliers pour en trouver des véritables, et cependant nous attendons vos ordres pour régler l'expédition de ce grand instrument.

Dimanche passé le courrier de Monsieur Bevilacque arriva icy avec la nouvelle de la paix entre les Impériaux et la France. Les premiers ont reculé longtemps, mais pour cela ils n'ont pas mieux sauté. Nous plaignons la Lorraine et ce pauvre Prince recevra tout estat bien partagé et bien ruiné. Mais *alla fortuna d'Francia* il faut que toutes les puissances cèdent.

Nous vous sommes fort obligés de toutes les marques des bontez que vous nous tesmoignés, moyennant vos lettres et l'honneur de vostre souvenir. En eschange nous vous supplions d'estre persuadé de nostre reconnoissance et de l'estime que nous ferons tousjours et de vostre personne et de vos mérites.

Offrez, s'il vous plaist, nos respects très-humbles à Madame vostre femme, et croyez nous entièrement à vous. Aymés nous de grâce, puisque nous [vous] estimons sur toutes les personnes de monde,

etc.

|h| ¹Mémoire de Monsieur le Chevallier et l'abbé Bonis frères, touchant les luthz de Boloigne.

|e| *Due sono li leuti trovati. L'uno è di nove coste e non ha altre lettere che 'ler'. L'altro è d'XI et ha il nome intero di Laux Mouler. Il maestro manterrà per opera del sudetto mastro il secondo, e dice che del primo ne sia in dubbio, perche Laux hebbe un fratello che lavorava anch'esso di leuti, e che si chiamava Cristoforo, onde, essendo consumato dal tempo il nome, non sa à chi di loro due spetti quest'opera. E fatti visitare questi due instrumenti, è stato stimato per migliore e per più armonioso secondo la forma, quello delle 9 que quello delle XI coste. Bisogna hora che Vostra Signoria Illustrissima mi dica, ciò che vuole ci faccio, e colla primera Sua lettera m'imponga anch'il modo ch'io devo tenere per inviarlo, poi che, a dirGlielo, mi pare inutile il trasmetterlo costì per la posta, perché, essendo l'istromento senza manico, è forza il rimandarlo à Parigi, il che non è molto economico per chi lo vuole.*

J'ay escry en Italien à fin de m'expliquer mieux, et pour mieux vous faire sçavoir ce que nous avons fait pour vostre service. |f|

Questi leuti di Laux Mouler non sono apresso li nostri suonatori in tanta stima quanta Vostra Signoria Illustrissima crede, ma sono in molto vanto quelli di Hans Fray, e d'un altro, di cui non ci ricordiamo il nome. Et tout cella soit dit à fin que vous connoissés que nous n'avons pas manqué de diligence.²

Vertaling

Aan de heer Sebastien Chièze, buitengewoon ambassadeur van de prins van Oranje, die God vele jaren moge bewaren.

Madrid, in *Las Marbellas*.

Bij deze ontvangt u het memorandum inzake de luiten, en kunt u tegelijk zien wat wij tot nu toe hebben gedaan. Wij zullen niet nalaten bij meesters en bij particulieren te zoeken om werkelijk [goede] te vinden, en wachten nu op uw opdrachten voor het regelen van het transport van dit grote instrument.

Afgelopen ³zondag ontvingen wij een brief van de heer [Luigi] ⁴Bevilacqua hier met het nieuws van de ⁵vrede tussen de Keizer en Frankrijk. De eerste heeft zich lange tijd terughoudend betoond, maar heeft wat dat

---

1. Opschrift in Chièzes handschrift.

2. Chièze schreef op de tweede helft van |b| en op |c| de volgende transcriptie van het memorandum.

'Comme ce caractère pourrois vous faire peine, Monsieur, voici comme je l'ay déchiffré:

Due sonno gli leuti trovati. L'uno è di nove coste e non ha altre lettere che 'ler'. L'altro è d'XI ed [Mémoire: <et>] ha il nome intero di Laux Mouler. Il maestro manterrà per opera del sudetto mastro il secondo, e dice che del primo ne sia in dubbio, perche Laux hebbe un fratello che lavorava anch'esso di leuti, e che si chiamava Cristoforo, onde, essendo consumato dal tempo il nome, non sa à chi di loro due spetti quest'opera. E fatti visitare questi due instrumenti, è stato stimato per migliore, e per più armonioso secondo la forma, quello delle nove [M: <9>] que quello delle XI coste. Bisogna hora que [M: <che>] Vostra Signoria Illustrissima mi dica, ciò che vuole ci faccio [M: <faccia>], e colla primera Sua lettera m'imponga anch'il modo ch'io devo tenere per inviarlo, per [M: <poi>] che a dirGlielo, mi pare inutile il trasmetterlo costì per la posta, perche, essendo l'istromento [M: <l'istromento>] senza manico, è forza il rimandarlo à Parigi, il che non è molto economico per chi lo vuole.

[<J'ay escry en ... pour vostre service> ontbreekt]

Questi leuti di Laux Meuler no sonno [M: <Mouler non sono>] apresso li nostri suonatori in tanta stima quanta Vostra Signoria crede, ma suono [M: <sono>] in molto vanto quelli di Hans Fray, e d'un altro di cui non ci ricordiamo il nome. Et tout cella soit dit à fin que vous faire voir [M: <connoissés>] que nous n'avons pas manqué de diligence.'

3. 19 februari 1679.

4. Bevilacqua was gezant van de paus bij de vredesonderhandelingen in Nijmegen.

5. De Vrede tussen de Keizer en Frankrijk werd op 5 februari 1679 te Nijmegen getekend, na die tussen Frankrijk en de Republiek (10 augustus 1678) en Frankrijk en Spanje (17 september 1678).

betreft geen grote sprong voorwaarts kunnen maken. Wij beklagen Lotharingen, en die arme ⁶vorst zal alles versnipperd en in geruïneerde toestand ⁷ontvangen. Maar alle machten moeten buigen ⁸voor het fortuin van Frankrijk⁹.

Wij zijn u zeer verplicht voor alle blijken van welwillendheid die u ons betoont door middel van uw brieven en de eer van uw aandacht. In ruil hiervoor verzoeken wij u overtuigd te zijn van onze erkentelijkheid en de achting die wij voortdurend hebben voor uw persoon en uw verdiensten.

Geef u, alstublieft, onze nederige betuiging van respect aan mevrouw ⁸uw echtgenote, en weest u ervan overtuigd dat wij u geheel zijn toegewijd. Wees zo goed aan ons te denken, aangezien wij u achten boven ieder ander.

Memorandum van de gebroeders de heer de ridder [Giulio] en de abt [Guido] Bovio, inzake de luiten uit Bologna.

Twee luiten zijn er gevonden. De ene heeft negen spanen en heeft geen andere inscriptie dan 'ler.' De andere heeft elf [spanen] en heeft de volledige naam Luca Maler. De meester zal blijven beweren dat het tweede instrument van genoemde meester [Maler] is, en zegt dat hij over het eerste in twijfel verkeert, omdat Laux een broer had die ook luiten bouwde en die ⁹'Christoforo' [= Sigismondo] heette, zodat hij, omdat de naam met de tijd is weggesleten, niet weet aan wie van de twee dit instrument moet worden toegeschreven. En, nadat hij deze twee instrumenten heeft laten onderzoeken, is dat met negen spanen voor beter en harmonischer wat betreft de vorm beoordeeld dan dat met elf spanen. Het is nu nodig dat u mij zegt wat u wilt dat ik doe en dat u mij met uw eerstvolgende brief ook de manier aangeeft die ik moet volgen bij de toezending ervan, omdat het mij, als ik het u mag zeggen, niet nuttig lijkt het met de post daarheen te zenden, omdat het, daar het instrument zonder hals is, noodzakelijk is het instrument naar Parijs te sturen, hetgeen niet erg goedkoop is voor wie dat wil.

Ik heb in het Italiaans geschreven, zodat ik me duidelijker kan uitdrukken, en u beter kan laten zien wat wij ten uwen dienste hebben gedaan.

Deze luiten van Luca Maler worden bij onze musici niet zo hoog geacht als u denkt, maar die van Hans Frei zijn zeer in trek, en die van een ¹⁰ander wiens naam ons nu niet te binnen schiet. En dat alles zij gezegd opdat u bemerkt dat wij ons best hebben gedaan.

---

6. Karel V van Lotharingen.

7. Karel V zou inderdaad van de soevereiniteit over het hertogdom afzien.

8. Claude-Marie de Lapie.

9. De 'meester' vergiste zich hier in de voornaam: de andere luitmaker Maler was Luca's zoon Sigismondo Maler.

10. Wellicht Nicolas Sconvelt.

[SÉBASTIEN CHIÈZE] (MADRID)
AAN [CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)]
9 MAART 1679
7107

Vervolg op Chièzes brief van 11 februari 1679 (7102).

Samenvatting: Chièze doet verslag van zijn werkzaamheden. Hij heeft nog geen antwoord uit Bologna.

Chièze schreef opnieuw op 23 maart 1679 (7110). Door Huygens ontvangen op 26 maart 1679.

Primaire bron: Leiden, Univ. Bibl., Cod. Hug. 34: brief (dubbelvel, 15x21cm, abc|-; autograaf).

Vroegere uitgave: Worp 6, nr. 7107, pp. 410-411: onvolledig (<Après la déclaration ... si grande debte>, <Pleut à Dieu ... d'évaporé d'esprit>).

Namen: Pedro Coloma, Paolo Spinola Doria (markies van Los Balbazes); Carlos de Gurrea Aragon y Borja (hertog van Villahermosa); Johan Joseph van Oostenrijk; Emanuel de Lira; Paulus de Wilhem; Willem III.

Plaatsen: Bilbao; Bologna; Italië; Rome.

Glossarium: luth (luit).

Transcriptie

¹Madrid, le 9 Mars 1679.

Ce n'est pas une petite œuvre de charité que celle de compatir, comme vous faites, Monsieur, aux égaremens de mes lettres et relations. Ces sorte[s] de saillies ²devont estre tolerées par la mesme raison que l'ore [?] le carnaval à Rome, et je vous avoue ingénument que, si j'avois à certain tems la consolation de me mettre mentalement en vostre présence, tout tel que vous m'y avez bien voulu souffrir jadis, ma pauvre cervelle auroit piéça donné à travers dans un aussi triste séjour que celluy de Madrid, et parmi de si estranges gens que ceux avec qui j'ay à faire. C'est pour moy le salutaire voyage d'³ansione que la fois que j'ay le bien de vous escrire. Après cella, vous ne devez pas croire que les relations, que je dresseray pour le Conseil de Son Altesse, ne soyent bien épurées et détrempées avec le caractère d'attention et de respect, deu à un corps que je fais profession de vénérer et en qui je reconnois l'autorité de mon souverain.

Je ne say pourtant s'il me restera dans peu autre matière de relation, que celle de voyage, car après la déclaration que par ordre de Son Altesse j'ay fait à |b| Monsieur *Don Juan* et aux principaux ministres, j'en doute qu'il y ayt autre parti à prendre que celluy dont je les ay menacé, puisque la seule menace oblige ces gens-icy par honneur, comme Son Altesse par nécessité, à ne faire aucune proposition d'expédient. Le reffus que j'ay fait de donner cette déclaration par escrit leur embarrasse fort, se voyant impossibilitez par là de se dépiquer et disculper par une réponse méditée, à deffaut de quoy ils n'ont rien oublié pour m'insinuer de leur faire quelque représentation de bouche ou quelque nouvelle proposition, à quoy ils se peussent attacher. Mais à cella j'ay fait connoistre que c'estoit pour avoir fait inutilement tant de propositions despuis huit ans, que j'avois ordre de rien plus faire.

Vous aurez sans doute veu, Monsieur, dans la longue lettre que j'escrivis à Son Altesse à la dernière heure du courrier passé, ce que *Don Pedro Coloma*, Secrétaire d'Estat, m'avoit fait savoir sous main, et non sans ordre à mon avis, touchant quelques propositions à faire à Son Altesse par le Marquis de los Balbazes et *Don Manuel de Lira*. J'en attens le succez avec impatience, après toutefois avoir prévenu ledit *Don Pedro*, que, si les expédiens à proposer |c| n'estoyent présents, effectifz et indépendans du Président de *Hazienda*, Son Altesse, mon maistre, n'y donneroit pas l'oreille. Ce ministre promet de merveilles.

Je pris en même tems la liberté de suplier Son Altesse qu'elle voulut se servir de cette occasion pour tirer de ces gens-icy, avant toutes choses, la ratification de l'acte du Duc de Villahermosa, qu'ils nous chicanent depuis

---

1. Ontvangstnotitie van Huygens: <R 26 Martii 1679.>.

2. <devant>.

3. Een Italiaans hispanisme van Chièze: het Spaans kent naast <ausia> <ausión>, maar het Italiaans geen <ansione> naast <ansia>.

si longtems et qu'on ne leur arrachera jamais que par grande force. Enfin, Monsieur, voici la crise du payement, ou de l'éternelle insolvançe d'une si grande debte.

Les dernières lettres de Bilbao, arrivées hyer, assurent le départ du convoy pour le commencement de ce mois, et le courrier d'Italie ne pourra m'apporter la responce de Boloigne, que dans quinze jours. Pleut à Dieu que la decouverte du vieux luth ne dependit que de quelques saultz périlleux sur des anciennes armoires, et sous des grans coffres. Je n'appréhenderois pas, comme feu Monsieur Paul de Wilhem, la réputation d'évaporé d'esprit, puisqu'après l'aveu que je vous ay fait, Monsieur, au commencement de cette lettre, *actum est* de vostre pauvre et très-fidelle serviteur.

Vertaling

Madrid, 9 maart 1679.

Het is geen geringe weldaad, dat meevoelen zoals u doet, mijnheer, met het wegraken van mijn brieven en verslagen. Dit soort grappen moet worden verdragen om dezelfde reden als men het carnaval in Rome [verdraagt], en ik beken u oprecht dat, als ik [niet] van tijd tot tijd de troost had mij mentaal in uw aanwezigheid te begeven, geheel zoals u mij eertijds daarin gaarne hebt willen verdragen, mijn arme hersens reeds bezwaken zouden zijn in een verblijf zo triest als dit in Madrid, en tussen zulke vreemde mensen als degenen met wie ik te doen heb. Het is voor mij de heilzame reis van ⁴heimwee, de keer dat ik het genoeg heb u te schrijven. Na dit moet u niet geloven dat de verslagen, die ik zal opstellen ten behoeve van de Raad van Zijne ⁴Hoogheid, niet goed gezuiverd zouden en doordrenkt van oplettendheid en het respect, dat toekomt aan een college dat ik pleeg te vereren en waarin ik het gezag van mijn soeverein herken.

Ik weet immers niet of mij binnenkort nog een ander verslag overblijft dan dat van de reis, want na de verklaring die ik in opdracht van Zijne Hoogheid heb afgelegd aan ⁵mijnheer Johan [Joseph van Oostenrijk] en aan de voornaamste ministers, twijfel ik eraan of er een andere weg valt te volgen dan die waarmee ik hen heb bedreigd, aangezien de bedreiging zelf al de mensen hier omwille van hun eer verplicht, zoals Zijne Hoogheid omwille van de noodzaak, geen enkele noodoplossing voor te stellen. Mijn weigering om deze verklaring op schrift te geven, brengt hen zeer in verlegenheid, aangezien ze beseffen dat zij zich er aldus niet uit kunnen redden en zich kunnen rechtvaardigen door een overdacht antwoord, bij afwezigheid waarvan zij niets achterwege hebben gelaten om mij te suggereren hun een mondelinge weergave te verschaffen of een of ander nieuw voorstel, waaraan zij zich zouden kunnen vasthouden, maar daarop heb ik laten weten dat ik, wegens het nutteloos doen van voorstellen gedurende acht jaar, opdracht had verder niets meer te doen.

U zult zonder twijfel gezien hebben, mijnheer, in de lange brief die ik op het laatste moment voor de vorige post zou vertrekken aan Zijne Hoogheid heb geschreven, wat ⁵mijnheer Pedro Coloma, de staatssecretaris, mij onderhands had laten weten, en volgens mij niet op eigen initiatief, inzake enkele voorstellen die door de ⁵markies van Balbases en mijnheer Emanuel de Lira aan Zijne Hoogheid zouden worden gedaan. Ik wacht ongeduldig op de goede uitkomst ervan, na echter de genoemde ⁵mijnheer Pedro [Coloma] te hebben laten weten, dat, wanneer de voor te stellen oplossingen niet aanwezig en doeltreffend zouden zijn en onafhankelijk van de minister van ⁵financiën, Zijne Hoogheid, mijn meester, er niet ontvankelijk voor zou zijn. Deze beambte belooft wonderen.

Ik nam tegelijkertijd de vrijheid Zijne Hoogheid te verzoeken van deze gelegenheid gebruik te willen maken om deze lieden, vóór alles zover te krijgen de akte van [Carlos de Gurra] hertog van Villahermosa te bekrachtigen, iets waar ze al zo lang moeilijk over doen, en wat men nooit van hen gedaan zal krijgen zonder zware druk. Welnu, mijnheer, zie hier de crisis van de betalingen, of van het eeuwige onvermogen tot betaling van een zo grote schuld.

De laatste brieven uit Bilbao, gisteren gearriveerd, verzekeren dat het vertrek van het konvooi voor het begin van deze maand is vastgesteld, en de koerier uit Italië kan mij het antwoord uit Bologna niet eerder brengen dan over twee weken. Moge het Gode welgevallig zijn dat de vondst van de oude luit slechts

---

4. Willem III.

5. Paolo Spinola Doria.

afhankelijk zal zijn van enkele gevaarlijke sprongen op oude kasten en onder grote koffers. Ik zou niet, zoals wijlen de heer Paulus de Wilhem de roep van lichtzinnig van geest vrezen, want na de bekentenis die ik u heb gedaan, mijnheer, aan het begin van deze brief, ^Lis het gedaan^J met uw arme en trouwe dienaar.

[CONSTANTIJN HUYGENS] (DEN HAAG)
AAN FRÉDÉRIC DE LUBIÈRES [ORANGE]
19 MAART 1679
7108

Samenvatting: Huygens berispt Lubières inzake zijn optreden rond de weigering het *Te Deum* te laten zingen in Orange ter ere van de prins.

Bijlage: Huygens aan Obeille, 9 maart 1679 (Den Haag, Kon. Bibl., Hs. KA XLIX, dl. 3, p. 921-922).

Primaire bron: Den Haag, Kon. Bibl., Hs. KA XLIX, dl. 3, p. 921: afschrift (apograaf).

Vroegere uitgave: Worp 6, nr. 7108, p. 411: samenvatting.

Namen: Jean-Jacques d'Obeille; François Riomal; Willem III.

Plaats: Frankrijk.

Titel: *Te Deum*.

Transcriptie

¹Copie.

À Monsieur de Lubières.

À La Haye, ce 9me Mars 1679.

Monsieur,

Vous allez veoir par la jointe, comment Son Altesse gouste le procédé de vostre évesque. Je m'estonne qu'il soit entré dans l'esprit de personnes de juger qu'il seroit bon de redresser ceste croix, qui n'a point esté plantée qu'à la dernière ignomine de Son Altesse, comme dans un lieu dite dévotte, et pour mémoire d'un si sensible affront arrivé à un Prince souverain dans son estat. Si ce bon Esvesque n'a soin de ce laver, et de la menace de porter son verbal en cour de France, et de son *Te Deum* refusé dans une joye publique, il aura bien besoin que vous luy appreniez à vivre. Je ne sçay comment vous vous avisez de vous plaindre des charges de la présidence, premier que de l'avoir obtenue. Je n'ay pas laissé de lire mesmes quelques passages de vostres lettres, parce que vous m'en pressez, mais contre temps. Soyez président, au nom de Dieu, et puis commencez à remuer vos interests. Jusqu'à présent on n'y respond que par silence, et Riomal vous fera bien veoir comment nous sommes en humeur de roigner toutes choses, de sorte que tous ces discours d'accusateurs et calomniateurs sont vains et hors de propos. Je suis, etc.

Vertaling

Aan de heer Lubières.

Den Haag, 9 maart 1679.

Mijnheer,

U kunt in bijgaand ²schrijven zien wat Zijne ³Hoogheid vindt van het optreden van uw ⁴bisschop. Ik verbaas mij erover dat iemand het in zijn hoofd heeft gehaald te oordelen dat het goed zou zijn dit kruis weer op te

---

1. <Copie> en naam geadresseerde autograaf.

2. Huygens aan Obeille, 9 maart 1679 (Den Haag, Kon. Bibl., Hs. KA XLIX, dl. 3, p. 921-922).

3. Willem III.

4. Jean-Jacques d'Obeille.

richten, dat er slechts neergezet is als de meest recente schanddaad jegens Zijne Hoogheid, aldus op een plaats die gewijd genoemd wordt, en ter herinnering aan zo'n gevoelige belediging jegens een prins die soeverijn is in zijn [eigen] staat. Wanneer deze goede bisschop er niet voor zorgt het dreigement om met zijn verbaal naar het Franse hof te gaan te niet te doen, evenals de weigering van het *Te Deum* in een openbare vreugdebetuiging, dan zal het nodig zijn dat u hem manieren leert. Ik weet niet hoe u het zich in het hoofd haalt zich te beklagen vanwege het voorzitterschap, nog voordat u dit verkreeg. Ik heb zelfs niet nagelaten enkele passages uit uw brieven te lezen, aangezien u mij daartoe aanzet, maar op een verkeerd moment. Weest u voorzitter, in hemelsnaam, en begint u zich pas in de tweede plaats maar te bekommeren om uw eigen belangen. Tot nu toe antwoordt men daarop slechts met stiltes, en [François] Riomal zal u duidelijk laten zien hoe wij van zins zijn om allerlei zaken te bestieren, zodat al deze redeneringen van mensen die beschuldigingen uitspreken en lasteren vergeefs zijn en niet ter zake. Ik ben enz.

[SÉBASTIEN CHIÈZE] (MADRID)
AAN [CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)]
23 MAART 1679
7110

Antwoord op Huygens' brief van 16 en 28 februari 1679 (verloren).

Samenvatting: Chièze doet Huygens uitgebreid verslag van de situatie in Spanje en Orange.

Bijlage: afschriften van twee decreten.

Met deze brief stuurde Chièze nog een brief aan Huygens mee van vermoedelijk dezelfde datum (**7110A**).
Chièze schreef opnieuw op 6 april 1679 (**7112**).

Primaire bron: Leiden, Univ. Bibl., Cod. Hug. 34, map Chièze aan Const. Huygens sr. en jr., omslag 1 (Chièze aan Huygens): brief (dubbelvel en enkelvel, 15x21cm, abcd, e | -; autograaf).

Vroegere uitgave: Worp 6, nr. 7110, pp. 412-414: volledig.

Namen: Constantijn Huygens jr. (heer van Zeelhem); Johan Joseph van Oostenrijk; Karel II (koning van Spanje); Godefroy Maurice de la Tour (graaf van Auvergne); Emanuel de Lira; Andres de Marmol; Willem III.

Plaatsen: Antwerpen; Auxerre; Bergen-op-Zoom; Franche-Comté; Brussel; Indië; Maastricht; Nijmegen; Orange; Spaanse Nederlanden.

Transcriptie

¹Madrid, le 23e Mars 1679.

Monsieur,

Vostre lettre du 16 et 28 Febvrier, arrivée le 19 du courant, m'apprend la ridicule proposition de *Don Manuel de Lira*, laquelle j'ay trouvé imprimée dans le paquet de l'estat, et je ne suis pas moins indigné que vous de l'impudente manière de ces gens-icy, à débiter leur fausse marchandise et faire passer pour une satisfaction réelle, ce qui est en soy un traitement réellement injurieux.

Les 100 mille livres qu'il dit que le Roy à assigné à Son Altesse sur chasque retour de gallions, ne sont autre chose que les 30 mille patagons, à quoy par décret du 16 Febvrier 1677, contre lequel je crie depuis deux ans. Il pleut à Sa Majesté (ou plustost à Monsieur *Don Juan*) de reduire les 70 mille, qui par autre décret de 1672 m'avoyent esté assignez à chasque venue de flote.²

Encor cella pourroit-il estre tolerable dans la calamité du tems, si ces sorte[s] d'assignations estoient courantes, mais il est constant qu'il n'en faut jamais rien espérer (à moins, qu'on ne vous donne quelque bonne caution exécutable par delà), car, outre l'expérience du passé, la misère présente est si grande icy, que je puis vous dire avec vérité et par d'infinis exemples, qu'un payement de 500, voire de cent | b | pistolles, embarrasse plus le Président de *Hazienda* que ne faisoit jadis un déboursement de 100 mille escus. Le crédit du Roy envers les gens d'affaires ne sauroit estre rétably par tout l'argent que les galions porteront cette année pour Sa Majesté. Encor y-a-t-il bien de gens qui craignent, non sans fondement, une saisie générale de toute la flote.

Jugez, Monsieur, ce qui les créanciers du dehors ont à espérer. Il est deu à l'Empereur près de deux millions de subsides, deux fois autant aux alliez, dont on a jusqu'icy amusé les ministres par des assignations en papier sur la prochaine flote, pour les tenir en haleine pendant la guèrrre. Maintenant que la paix est faite, cette hypothèque est d'autant plus ³orvaleuse que cette couronne se croit hors d'obligation envers tous, et pense n'avoir que trop satisfait à tout par les places qu'elle vient de perdre.

Si Son Altesse peut demeurer nantie de celle de Maestricht et que l'apparat de l'offre de *Don Manuel de Lira* (qui fait son mestier) ne fascine pas les oreilles de par delà, ces gens-icy penseront sérieusement à donner

---

1. Ontvangstnotitie van Huygens: <R 10 Aprilis 1679.>.

2. In de marge: 'La copie va ci-joint de ces deux décrets.' Deze opmerking niet bij Worp.

3. Worp: <onéreuse>.

quelque satisfaction effective à Son Altesse, ainsy qu'elle aura peu voir par mes deux dernières, que je priay Monsieur de Zellem de vous remettre. Mais si le malheur du tems oblige à déguerpir et nous remet sur nouveaux frais à la discrétion et à la bonne foy des Espaignolz, tenez-vous pour dit que vous ne sortirez jamais de leurs mains, et que mon séjour en cette cour ne sera que de l'argent perdu.

Le seul expédient qu'il y auroit à mon avis dans cette extrémité, ce serait d'obliger cette couronne de remettre à Son Altesse, par manière d'engagement sous la garantie de l'estat, ou tout autre meilleure |c| caution, les licentes d'Anvers, qui valent (à ce que me dit ces jours passez un de mes amis du Conseil de Flandres, qui a tousjours esté de cet avis) six mille escus par mois. Ce même ministre m'a dit avoir indiqué d'autres effectz par delà pour le restant de la debte.

Mais comme je viens de vous dire, Monsieur, tout cella dépend de la disposition qu'il y aura chez vous touchant Maestrit, dont toutes les lettres de Bruxelles du dernier courrier anoncent la prochaine restitution, moyenant 50 mille escus, qu'on est après à ⁴boursiller. Car par les sentimens que je vas ⁵découvrant ici, si par delà l'on demeuroit ferme sur ce point, je me ferois plus fort dans la suite d'emporter cette place que non pas d'arracher un dénier de l'argent des gallions. Par les derniers avis, venus des Indes, on espère qu'ils seront de retour pour tout le mois de May.

Je seray régulier à l'avenir à vous adresser successivement mes depêches, Monsieur, comme je l'ay esté jusqu'icy envers Son Altesse, et si l'on prend la peine de joindre les lettres que j'ay escrit depuis huit ans et demi, vous y trouverez sans interruption la suite de l'histoire, ou, pour mieux dire, de la fable de ma négociation, puisque ce n'est ici qu'une illusion éternelle et amusement sans fin, auxquelz vous connoistrez pourtant par cette lecture que je ne me suis pas laissé tromper longtems.

Je n'ay point receu la lettre que vous ditez que Son Altesse m'escrit. Peut-estre aura-t-elle trouvé à propos de la faire suspendre jusques après avoir receu ma reponse sur celle du 16 Janvier. Je n'ay pas veu Monsieur *Don Juan* du depuis, et n'ay pas deu le voir aussi. Ce Prince n'a pas de moindres embarras au dedans qu'au dehors, points de méditation pour la première veue, au coin de vostre feu. |d|

Après avoir déploré dans le tems l'abandonnement, pour ne dire les ruïnes d'Orange, je n'ay pas douté que le Comte d'Auvergne n'y eut de bons exacteurs, mais je me suis consolé de ce dernier dans la pensée que Son Altesse n'en avoit pas de moins diligens dans le Marquisat de Berg-op-Son.

J'avoue que je ne saurois revenir de la douleur de voir que, malgré mes avis et ceux des Intendans de Bourgoigne, *a quella paz tan atropellada*, n'a pas donné lieu d'insérer dans les traittez de Nimègue une clause touchant le ⁶sixte d'Auxerre et autres restitutions à faire à Son Altesse, dont les François ne voudront pas se donner pour entendus. Mais leur domination me fait bien revenir du sentiment où j'estois jadis, opposé comme vous, Monsieur, à la vente des biens de Bourgoigne, sans quoy Son Altesse n'en tirera jamais que du chagrin et un très-modique revenu, avec perte de ses droitz, quelques habiles que soyent les personnes qui s'offrirent pour une ferme générale. J'avoue pourtant que pour ce dernier les François sont plus propres que les Bourguignons, à cause qu'ils sont plus pécunieux et plus entreprenans.

Les anciennes prérogatives de la maison de Chalons ont de tout tems exigé ce nombre d'officiers dont vous vous plaignez, de même que la scituation et vastitude de ⁷ses domaines demanderont incessamment de courvées et de réparations. Ainsi que ce vous soit, Monsieur, une muraille de bronze que Son Altesse ne peut s'establir un revenu fixe qu'en les vandant. Voilà, mon hérésie, qui va bien encor plus haut, *sed reprimam me*.

Je me consolerois très facilement du surceoy ou supression des gages et pensions en Orange et Bourgoigne, si cet ordre de Son Altesse n'induisoit (comme il fait) son trésorier à me nier les alimens, |e| ce qui m'oblige, Monsieur, de recourir à vous pour le remède, y ayant plus d'un an que j'en suis privé sans apparence de pouvoir tirer des Espaignolz *æs laquei pretium*. Je me recommande donc à vostre charitable intercession, et suis avec le respect que je dois,

---

4. Worp: <boureller>.

5. Worp: <discouvrant>.

6. Worp: <sinte>.

7. Worp: <ces>.

Monsieur,

vostre très-humble et très-obeïssant serviteur
Chièze.

Vous me consolez extrêmement, Monsieur, en me faisant espérer la ponctualité des reponces.

Après cette lettre escrite, j'ay receu visite de Monsieur Marmol, Conseiller de Flandres, qui m'a dit que leur Conseil s'estoit assemblé extraordinairement ce matin, sur une nouvelle qu'ils avoyent receu de ceux du Pays-Bas, qui dit que Maestricht se devoit restituer dans huit jours, moyenant 50 mille escus, dont on les obligeoit d'estre caution, sans spécifier envers qui. Tirez-moy, s'il vous plaît, de peine à vostre tour, Monsieur, car j'avoue que cet avis m'étourdit.

Vertaling

Madrid, 23 maart 1679.

Mijnheer,

Uw ⁸brief van 16 en 28 februari, die op de 19de dezer aankwam, brengt mij op de hoogte van het belachelijke voorstel van de heer Emanuel de Lira, dat ik in gedrukte vorm aantrof in de zending van de staat, en ik ben niet minder verontwaardigd dan u over de onbeschofte manier van doen van die lieden hier, die hun valse koopwaar aanbieden en doen doorgaan voor een werkelijke genoegdoening, hetgeen op zichzelf al een echt beledigende behandeling inhoudt.

De 100.000 pond die de koning [Karel II], naar zijn zeggen, aan Zijne Hoogheid [Willem III] bij iedere terugkeer van galjoenen heeft toegewezen, zijn niets anders dan de 30.000 patagons, gebaseerd op het decreet van 16 februari 1677, waartegen ik al twee jaar bezwaar maak. Het behaagt Zijne Majesteit (of liever de ⁹Don Juan de 70.000 te verminderen, die mij met een eerder decreet van 1672 waren toegewezen bij iedere aankomst van de vloot.¹⁰

Dit zou nog te verdragen zijn in de nood der tijden, als deze verschillende toewijzingen gestand waren gedaan, maar het is steeds zo dat er niets van te verwachten valt (tenzij men u een goed onderpand aanbiedt, dat ginds te gelde kan worden gemaakt) want, boven op de ervaring uit het verleden, is de huidige armoede zo groot, dat ik u naar waarheid kan zeggen, met een oneindig aantal voorbeelden, dat een betaling van 500, zelfs van 100 pistolen de minister van financiën meer in verlegenheid brengt dan vroeger een uitbetaling van 100.000 écu's. Het krediet van de koning bij de zakenlieden zou niet kunnen worden hersteld met al het geld dat de galjoenen dit jaar voor Zijne Majesteit aanbrengen. Er zijn nog steeds velen die vrezin, niet zonder goede gronden, dat op de hele vloot beslag wordt gelegd.

Oordeelt u zelf, mijnheer, wat de schuldeisers van ginds te hopen hebben. Aan de keizer is bijna twee miljoen als steun verschuldigd, twee keer zoveel aan de bondgenoten, waarvan men tot heden de ministers heeft zoet gehouden met papieren toewijzingen uit de volgende vloot om hen rustig te houden gedurende de oorlog. Nu de vrede is gesloten weegt deze hypotheek nog zwaarder, omdat deze kroon denkt jegens eenieder geen verplichtingen meer te hebben, en van mening is aan elkeen al te veel te hebben voldaan door middel van de gebieden die zij zojuist heeft verloren.

Als Zijne Hoogheid Maastricht als onderpand kan houden, en als de praal van het aanbod van de heer Emanuel de Lira (die zijn werk doet) de oren daarginds niet onweerstaanbaar aantrekt, zullen die lieden hier er ernstig aan denken een of andere wezenlijke genoegdoening aan Zijne Hoogheid te geven, zoals deze heeft kunnen begrijpen uit mijn laatste twee brieven, die ik [de heer Constantijn Huygens jr.] de heer Zeelhem heb

---

8. Huygens aan Chièze, 16/28 februari 1679 (verloren).

9. Johan Joseph van Oostenrijk.

10. In de marge: 'Afschriften van deze decreten gaan hierbij.'

gevraagd aan u te overhandigen. Maar als de wangunst der tijden noodzaakt tot inbinden en ons op nieuwe kosten jaagt naar believen van en in goed vertrouwen op de Spanjaarden, houdt u dan voor gezegd dat u nooit uit hun handen zult geraken en dat mijn verblijf aan dit hof alleen maar verloren geld betekent.

Het enige redmiddel dat er naar mijn mening zou zijn in dit uiterste geval, zou erin bestaan deze kroon te nopen aan Zijne Hoogheid, bij wijze van verbintenis onder garantie van de staat, of enige betere waarborg, de rechten van Antwerpen over te dragen, die een waarde vertegenwoordigen van zesduizend écu's per maand, zoals een van mijn vrienden in de Raad van Vlaanderen, die altijd deze mening toegedaan is geweest, mij dezer dagen vertelde. Diezelfde autoriteit zei mij daarnaast nog andere mogelijkheden te hebben aangegeven voor het restant van de schuld.

Maar zoals ik u zojuist zei, mijnheer, alles hangt af van de beschikking die er bij u over Maastricht wordt getroffen, waarvan alle brieven uit Brussel in de laatste post de aanstaande teruggave aankondigen, tegen een bedrag van 50.000 écu's, die men bereid is te betalen, want volgens de gevoelens die ik hier ontwaar: als men ginds ter zake voet bij stuk zou houden, zou ik mij voor het vervolg sterker maken om dit punt binnen te halen zonder ook maar een cent van de galjoenen los te peuteren. Volgens de meest recente inzichten, afkomstig uit de Indiën, hoopt men dat deze ergens in de maand mei zullen terugkeren.

Ik zal in de toekomst regelmatig mijn berichten achtereenvolgens aan u zenden, mijnheer, zoals ik het tot nu toe aan Zijne Hoogheid heb gedaan, en als men de moeite neemt de brieven, die ik gedurende acht en een half jaar heb geschreven, samen te voegen, zult u daarin het verloop van de geschiedenis vind, zonder onderbreking ,of, beter gezegd, van de fabel van mijn onderhandelingen, omdat het hier slechts een eeuwige illusie betreft en een eindeloze bezigheid, waarover u echter door het lezen te weten zult komen dat ik mij niet lang heb laten bedotten.

Ik heb de ¹¹brief die Zijne Hoogheid mij, naar uw zeggen, heeft geschreven in het geheel niet ontvangen. Misschien heeft hij het nuttig geoordeeld deze te doen ophouden tot na de ontvangst van mijn antwoord op ¹²die van 16 januari. Ik heb de Don Juan sindsdien niet meer ontmoet en ik hoefde hem ook niet te bezoeken. Deze vorst kent noch van binnen, noch van buiten ook maar de geringste gêne; [het zullen] punten van overweging [zijn] bij onze eerste ontmoeting in het hoekje bij uw haard.

Na indertijd de verwaarlozing, om niet te zeggen de puinhopen van Orange te hebben betreurd, heb ik er niet aan getwijfeld dat [de heer Maurice Godefroy de la Tour] de graaf van Auvergne er goede belastingvaarders zou hebben, maar ik heb me over dit laatste getroost met de gedachte dat Zijne Hoogheid niet minder vlijtige had in het markizaat van Bergen-op-Zoom.

Ik moet zeggen dat ik niet zou bekomen van het verdriet als ik zag dat men, ondanks mijn adviezen en die van de intendanten van de Franche-Comté, ^Ldoor deze vrede zozeer overrompeld,^L geen aanleiding had gezien om in de verdragen van Nijmegen een clause op te nemen betreffende de zesde penning van Auxerre en andere terugbetalingen aan Zijne Hoogheid, die de Fransen niet als overeengekomen zullen willen erkennen. Maar hun overwicht doet mij wel terugkomen van het gevoel dat ik vroeger had, toen ik net als u, mijnheer, tegen de verkoop was van de bezittingen in de Franche-Comté, zonder welke Zijne Hoogheid er altijd alleen maar verdriet van zal hebben en een zeer bescheiden opbrengst, met verlies van zijn rechten, hoe handig de personen die zich aanbieden voor een algemene verpachting ook mogen zijn. Ik erken echter dat voor dit laatste de Fransen geschikter zijn dan de inwoners van de Franche-Comté, omdat zij op financieel gebied beter zijn en ondernemender.

De oude voorrechten van het huis van Chalons hebben immer dat aantal ambtenaren vereist, waarover u klaagt, zoals ook de ligging en de uitgestrektheid van de domeinen ervan onophoudelijk herendiensten en herstelwerkzaamheden zullen vragen. Aldus is er, mijnheer, een bronzen muur, zodat Zijne Hoogheid slechts door ze te verkopen een vaste opbrengst kan bewerkstelligen. Ziehier mijn ketterij, die nog veel verder gaat, ^Lmaar ik houd mij in.^L

Ik zou mij heel gemakkelijk kunnen verzoenen met de opschorting of de afschaffing van de lonen en pensioenen in Orange en de Franche-Comté, als deze opdracht van Zijne Hoogheid niet zijn betaalmeester ertoe zou brengen (zoals nu wel het geval is) mij het levensonderhoud te onthouden, hetgeen mij noopt,

---

11. Willem III aan Chièze (verloren).

12. Willem III aan Chièze, 16 januari 1679 (verloren).

mijnheer, mij tot u te wenden voor het redmiddel, nu ik er al meer dan een jaar van verstoken ben, zonder dat het erop lijkt dat ik van de Spanjaarden ^Lgeld^L kan loskrijgen ^Lals losgeld voor de strop.^L Ik houd mij dus aanbevolen voor uw welwillende tussenkomst, en ben met verschuldigde eerbied,

mijnheer,

uw nederige en gehoorzame dienaar
[Sébastien] Chièze.

U troost mij zeer, mijnheer, door mij te laten hopen op spoedige antwoorden.

Na deze brief te hebben geschreven, heb ik bezoek ontvangen van de heer [Andres de] Marmol, lid van de Raad van Vlaanderen, die mij heeft verteld dat hun Raad vanmorgen in bijzondere zitting bijeen is gekomen vanwege nieuws dat zij hadden ontvangen uit de Nederlanden, behelzend dat Maastricht binnen een week moest worden teruggegeven tegen betaling van 50.000 écu's, waarvoor zij borg moesten staan, zonder nader aan te geven jegens wie. Haalt u mij alstublieft op uw beurt uit de problemen, mijnheer, want ik moet bekennen dat deze mededeling mij verbijstert.

[SÉBASTIEN CHIÈZE] (MADRID)
AAN [CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)]
23 MAART 1679
7110A

Tegelijk verstuurd met Chièzes ambtelijke brief aan Huygens van dezelfde datum (Worp 6, nr. 7110, pp. 421-414).

Samenvatting: Chièze schrijft Huygens over de antwoordbrief die hij uit Bologna heeft gehad. Hij vertelt welke maatregelen hij al ten behoeve van de aan te kopen luit heeft genomen.

Bijlage: Gebroeders Bovio aan Chièze (7103A).

Chièze schreef opnieuw op 6 april 1679 (Worp 6, nr. 7112, pp. 414-415).

Datering: Chièzes brief is gedateerd 23 februari 1679, evenals de brief uit Bologna die Chièze meestuurde. Chièze kan die brief echter onmogelijk verstuurd hebben met een eigen brief van 23 februari. Waarschijnlijk heeft Chièze abusievelijk de datum van de meegestuurde brief overgenomen. Gezien Chièzes opmerking in zijn brief van 9 maart 1679 (Worp 6, nr. 7107, pp. 410-411) dat hij nog geen antwoord had ontvangen, en gezien de opmerking in zijn brief van 6 april 1679 dat hij naar Bologna heeft geschreven inzake het versturen van de luiten, lijkt het aannemelijk dat de brief met de tussenliggende post is meegestuurd, dus tegelijk met Chièzes ambtelijke brief van 23 maart 1679.

Primaire bron: Leiden, Univ. Bibl., Cod. Hug. 34: brief (dubbelvel, 15x21cm, ab | -; autograaf).

Vroegere uitgave: Worp 6, nr. 7103, p. 409: volledig.

Namen: Giulio en Guido Bovio; Hans Frei; Christiaan Huygens; Luca Maler; Sigismondo Maler; Nicola Sconvelt; De Vert; Willem III.

Plaatsen: Bologna; Lyon; Parijs.

Glossarium: *coste* (spaan [van luit]); *immanicare* (van een toets voorzien); *luthérien* (luitmaker).

Transcriptie

Madrid, le 23e Fevrier 1679.

*Albricias, Señor, Laux Maler n'est pas mort. Il vient d'aparoistre en chair et en XI costes à mes amis de Boloigne (ainsy que vous verrez par le mémoire inclus) en compagnie d'un sien frère à neuf costes, qu'on dit estre le fameux Cristoffle, qui est, comme vous savez, un article de foy pour tous les bons luthériens. Ainsy j'escris à ces Messieurs qu'incessamment ils les adressent tous deux à mon correspondant de Lyon, auquel en même tems je donne ordre de les faire passer à Paris, al Señor Don Cristiano, qui aura soin d'immanicar ambedue. Et, si l'on peut encor déterrer à Boloigne le fameux Hans Fray et l'autre dont il eu parlé dans ledit mémoire, comme plus estimez que Laux Maler, vous les aurez, Monsieur, fussent-ils en poussière. Mais vous ne les aurez pas *baratos*, s'il vous plaît, car je prettens qu'il vous en couste quelques parolles efficaces envers Son Altesse en faveur du Sieur de Vert, mon parent. Il a, comme vous savez, la douleur de se voir le seul Orangeois qui se retire sans mercède, de devant la face du Seigneur. | b | Et sans que je mette ici en compte la honte et le décri qui me doit revenir parmi mes compatriotes (grans scrutateurs) du peu de fruit des recommandations, dont j'aurois muni ce mien parent, j'avoue que son juste déplaisir me touche et que je ne saurois m'empêcher de recourir encor en sa faveur la protection dont vous daignez m'honorer, puisque je puis vous assurer en homme de bien qu'il la mérite par sa preudhomie et par sa capacité. Je vous le demande très-humblement, Monsieur, vous supliant de prêter l'oreille et d'accorder vostre faveur à sa prétention et de me croire très-fidèlement et très-respectueusement à vous.*

Au nom de Dieu, Monsieur, pourvoyez à mon subsistance car nature pâtit.

Vertaling

Madrid, 23 februari [= maart] 1679.

ⁱMijn gelukwensen, mijnheer,ⁱ want Luca Maler is niet dood. Hij is zojuist in den vleze verschenen met elf spanen aan mijn ¹vrienden in Bologna (zoals u zal kunnen zien in het bijgesloten ²memorandum), in gezelschap van een van zijn broers met negen spanen, waarvan men zegt dat het de beroemde ³Christoffel [= Sigismondo] is, die zoals u weet een geloofsartikel is voor alle goede luitmakers. Ik heb daarom aan deze heren geschreven dat zij beide onverwijld moeten zenden aan mijn correspondent in Lyon, die ik tezelfdertijd heb opgedragen ze door te sturen naar Parijs, ⁴aan mijnheer Christiaan⁴ [Huygens], die ervoor zal zorgen ⁵dat beide van een toets worden voorzien.⁵ En als men in Bologna de beroemde Hans Frey en die ⁶andere waarvan sprake was in bedoelde brief, die beter werden geacht dan die van Luca Maler, nog kan opsporen, zult u die ontvangen, mijnheer, al waren ze verpulverd. Maar u zult ze niet ⁷goedkoop⁷ krijgen, want ik stel als voorwaarde dat het u enige doeltreffende woorden aan Zijne ⁸Hoogheid ten gunste van de heer de Vert, mijn bloedverwant, kost. Zoals u weet, heeft hij het ongeluk de enige in Orange te zijn die zich zonder toelage terugtrekt, in het aangezicht des Heren. En zonder dat ik hier de schaamte van het verlies van goede naam in rekening wil brengen, die mij moet overkomen te midden van mijn landgenoten (grote navorsers) vanwege het geringe resultaat van de aanbevelingen, waarvan ik mijn bloedverwant had voorzien, moet ik bekennen dat zijn terechte ongenoegen mij raakt, en dat ik niet kan nalaten nogmaals te zijnen gunste de bescherming in te roepen waarmee u mij vereert, en wel vanwege zijn rechtschapenheid en zijn capaciteiten. Ik verzoek u dit nederig, mijnheer, en smeeke u te willen luisteren naar, en uw goedkeuring te willen hechten aan zijn verlangen, en te willen geloven dat ik getrouw en eerbiedig de uwe ben.

In vredesnaam, mijnheer, voorziet u in mijn onderhoud, want mijn gestel lijdt eronder.

-
1. Guilio en Guido Bovio.
  2. De bijgesloten brief van de gebroeders Bovio aan Chièze van 23 februari 1679 (1703A).
  3. Chièze neemt hier de vergissing van de Bovio's over, die meenden dat Luca's broer Christoforo heette.
  4. Wellicht Nicola Sconvelt.
  5. Willem III.
-

[SÉBASTIEN CHIÈZE (MADRID)]
AAN [CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)]
6 APRIL 1679
7112

Vervolg op Chièzes brieven van 23 maart 1679 (7110 en 7110A).

Samenvatting: Chièze vervolgt zijn berichtgeving over de situatie in Spanje. Hij heeft over de luit naar Bologna geschreven.

Primaire bron: Leiden, Univ. Bibl., Cod. Hug. 34: brief (dubbelvel, 15x21cm, ab | □-; autograaf).

Vroegere uitgave: Worp 6, nr. 7112, pp. 414-415: onvolledig (<Me voilà hors ... m'oblige de fuir>), rest samengevat.

Namen: Pedro Coloma; Carlos de Gurrea Aragon y Borja (hertog van Villahermosa); Johan Joseph van Oostenrijk; Emanuel de Lira; Willem III.

Plaatsen: Bologna; Maastricht; Holland.

Glossarium: luth (luit).

Transcriptie

¹Madrid, le 6 Avril 1679.

Me voilà hors de peine, Monsieur, graces aux avis publics, qui disent aussi bien que toutes les lettres du Pays-Bas, que Maestricht nous demeure pour encor. On en est fort stomaqué icy, et fort confus d'avoir donné créance aux avis et telles espérances du Duc de Villahermosa et de *Don Manuel de Lira*, contre lequel, tant pour cella que pour avoir servi son poste en homme de bien, et suivant ses ordres, on rejette présentement les mauvais succez suivant l'humeur de la nation. *Don Pedro Coloma* me dit pourtant ces jours passez que l'affaire de Maestricht n'estoit pas encor desespérée, le Duc de Villahermosa ayant, à ce qu'il escrit, des expédiens en main pour la satisfaction de Son Altesse, à quoy j'ay repliqué à mon ordinaire que, pour peu que les expédiens sentissent les gallions, et le Président de *Hazienda*, il n'y avoit rien à espérer.

Le reffrain de ce | c | ministre est tousjours de dire que, si c'estoit à nous deux à ajuster cette affaire, nous en viendrons bientost à bout. Il parle en homme peu content de la cour, mais il est certain que le conseil d'estat n'approuve pas trop la conduite de Monsieur *Don Juan* en cette affaire, sur ce qu'il m'empescha de présenter mémorial lors de la première proposition. Ce qui fait que je n'en ay pas voulu donner du depuis, ce qui les embarrasse beaucoup, ne sachant de quelle manière s'y prendre pour entrer en quelque traité, sans qu'il y aille du tems.

J'espère pourtant qu'ils ne seront pas longtems sans sortir de cette mauvaise honte, surtout si par le premier courrier ils voyent que les expédiens du Duc de Villahermosa n'ont pas réussy. Je n'ay rien receu de vostre part à cette fois, ce qui m'oblige de finir en vous assurant de mon éternelle et inviolable fidélité.

| b | J'escrivis il y a huit jours à Boloigne, pour qu'on achemine incessamment les deux luthz à Lyon, où j'ay donné les ordres qu'il faut.

Vertaling

Madrid, 6 april 1679.

U ziet mij uit de nood, mijnheer, dankzij de openbare berichten, die evenals alle brieven uit de Zuidelijke Nederlanden melden, dat Maastricht vooralsnog van ons blijft. Men zit er hier erg mee in de maag, en is er verlegen mee dat men geloof heeft gehecht aan de mening en de verwachtingen van [de heer Carlos de Gurrea] hertog van Villahermosa en van de heer Emanuel de Lira, die men zowel hiervoor, als voor het vervullen van

---

1. Ontvangstnotitie van Huygens: <R 29 Aprilis 1679.>.

zijn plicht als fatsoenlijk man, die zijn opdrachten uitvoerde, nu de slechte resultaten voor de voeten werpt, in overeenstemming met de stemming in het land. De heer Pedro Coloma zei mij echter enkele dagen geleden nog dat de zaak Maastricht nog niet hopeloos was, aangezien de hertog van Villahermosa, zoals deze schreef, over noodoplossingen beschikte ter genoegdoening van Zijne Hoogheid, waarop ik als gewoonlijk heb geantwoord dat, voor het geval dat deze noodoplossingen de galjoenen en de minister ^Lvan financiën^J zouden betreffen, er niets te hopen viel.

De minister zegt altijd maar weer dat, als het aan ons beiden zou liggen deze affaire op te lossen, we er weldra uitgekomen zouden zijn. Hij praat als een man die niet erg tevreden is over het hof, maar het staat vast dat de staatsraad niet al te veel op heeft met de handelswijze van de heer Johan [Joseph van Oostenrijk] in deze aangelegenheid, ter zake waarvan hij mij verhinderde een memorandum aan te bieden bij het eerste voorstel. Dit vormt de reden dat ik er sindsdien geen heb willen geven, hetgeen zij zeer ongemakkelijk vinden, omdat zij niet weten hoe ze zich moeten opstellen om tot een of ander verdrag te komen, zonder dat het veel tijd kost.

Ik hoop echter dat zij niet lang zonder uitweg uit dit kwalijke schandaal zullen blijven, vooral wanneer zij bij de eerstvolgende post merken dat de noodoplossingen van de hertog van Villahermosa hebben gefaald. Ik heb ditmaal niets van u ontvangen, hetgeen me noopt te stoppen, terwijl ik u verzeker van mijn eeuwige en onkreukbare trouw.

Ik heb een week geleden naar Bologna geschreven, dat men de luiten onmiddellijk naar Lyon moet zenden, alwaar ik de nodige opdrachten heb verstrekt.

[SÉBASTIEN CHIÈZE] (MADRID)
AAN [CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)]
20 APRIL 1679
7114

Vervolg op Chièzes brief van 6 april 1679 (7112).

Samenvatting: Chièze vervolgt zijn berichtgeving over de situatie in Spanje.

Door Huygens ontvangen op 7 mei 1679.

Primaire bron: Leiden, Univ. Bibl., Cod. Hug. 34: brief (dubbelvel, 15x21cm, abc | -; autograaf).

Vroegere uitgave: Worp 6, nr. 7114, p. 415: onvolledig (<Parce que ce ... plus que jamais>), rest samengevat.

Namen: Carlos de Gurrea Aragon y Borja (hertog van Villahermosa); Johan Joseph van Oostenrijk (Don Juan); Karel II (koning van Spanje); Emanuel de Lira; Lodewijk XIV; Andres de Marmol; Matherot (heer van Preigny); Willem III.

Plaatsen: Franche-Comté; Indië; Italië; Maastricht; Spanje.

Transcriptie

¹Madrid, le 20 Avril 1679.

Je vous écris de gayeté de cœur, Monsieur, puisque, suivant les apparences, je n'auroy rien de sérieux à vous dire jusques'à ce que des gens icy soyent désabusez des vaines espérances que leur donnent encor les ministres de par delà, *retrahendi fugitivum* ou *illud Mosæ-Trajectum*. Je vis avant-hyer au soir Monsieur *Don Juan* pour des autres affaires, mais sa contenance sentoit fort son Maestricht, et j'avoue que son bon accueil ne m'a jamais tant réjouy que *sus ocijos* firent pour lors il y a de la comédie partout. Mais si par delà *statur in decretis*, icy *verò redibit facies*, et l'on commencera à parler de bonne foy, lorsque *Don Manuel de Lira*, estant sur les lieux, pourra détruire leurs belles espérances, et n'aura plus d'intérêt de les flatter. Vous savez, Monsieur, qu'il a esté nommé Secrétaire d'Etat pour les affaires d'Italie. Je ne doute pas | b | qu'estant icy, on ne le face passer à la Secrétairie du Nord, et si au même tems Monsieur Marmol, Flamand, qui est un des consultez pour aller à La Haye, estoit choisy de Sa Majesté, je crois que l'affaire de Son Altesse prendroit un bon pié, parce que ce ministre est un homme franc et fort tenace pour la justice. Il nous seroit plus utile par delà qu'il n'est icy, où il a tousjours aussy ouvertement contredit l'affaire de la déclaration du Duc de Villahermosa, qu'il s'est montré zélateur pendant neuf ans du payement de Son Altesse par toute sorte de voyes, et surtout pour la permission du commerce des Indes, à quoy il insiste tousjours, et m'en bat souvent les oreilles. Mais je luy ferme la bouche, en luy demandant des seurtez pour l'exécution des choses que l'on aura promises, puisque nous avons icy l'exemple journalier du peu de cas que les ministres ont acoustumé de faire des | c | ordres du Roy dans l'Espagne même, qu'est-ce que ceux des Indes ne feroient pas, surtout en matière d'argent et du commerce, que le Roy se laissera plustost arracher par ses ennemis que d'en faire part à ses amis pour le payement de ses debtes. Enfin, Monsieur, tout n'est icy que misère et illusion, pour ne dire mauvaise foy, à présent plus que jamais. Je suis avec le respect que je dois vostre très-humble et très-fidelle serviteur.

Le Seigneur de Preigny, Materot, l'un des prétendans de Son Altesse en Bourgoigne vient d'estre nommé Conseiller au Parlement, ce qui est un grand bien pour Son Altesse, veu la multitude de procez retardez qu'elle y a, pourveu que le Roy consente qu'il puisse en mesme tems exercer la charge d'Intendant. C'est un des plus galans hommes et des plus hommes de biens et intelligens que j'aye connu.

---

1. Ontvangstnotitie van Huygens: <R 7 Maji 1679.>.

Vertaling

Madrid, 20 april 1679.

Ik schrijf u met een opgewekt gemoed, mijnheer, omdat ik u, naar het schijnt, niets ernstigs heb mee te delen, zij het dat sommige lieden hier ten onrechte de ijdele hoop koesteren, die de autoriteiten dezerzijds hun andermaal geven op ¹het terugwinnen van het verlorene¹ en van ²Maastricht². Eergisteravond sprak ik met de heer Johan [Joseph van Oostenrijk] over andere zaken, maar zijn houding werd sterk bepaald door Maastricht, en ik moet bekennen dat zijn goede ontvangst mij nog nooit zo heeft verheugd als nu ³zijn hersenschimmen³ dat deden, waar er overal zoveel toneel wordt gespeeld. Maar als ⁴het aldaar is vastgesteld in decreten⁴, ⁵zal het⁵ hier ⁶als een schijnvertoning terugkomen⁶, en men zal beginnen te spreken van goede trouw, terwijl de heer Emanuel de Lira, die ook ter plaatse was, hun mooie verwachtingen kan vernietigen en geen reden meer zal hebben om hen te vleien. U weet, mijnheer, dat hij tot staatssecretaris van Italiaanse zaken is benoemd. Ik twijfel er niet aan dat men hem, nu hij hier is, bij het Vlaamse secretariaat langs zal sturen, en als tezelfdertijd de heer Andres de Marmol, Vlaming, die een van de raadslieden is om naar Den Haag te gaan, door Zijne ⁷Majesteit werd gekozen, denk ik dat de zaak van Zijne ⁸Hoogheid er goed voor zou komen te staan, omdat deze functionaris een openhartig man is die sterk vasthoudt aan rechtvaardigheid. Hij zou daarginds voor ons van meer nut kunnen zijn dan hier, waar hij ook altijd openlijk de zaak van de verklaring van de ⁹hertog van Villahermosa heeft weersproken, die zich gedurende negen jaar op alle mogelijke manieren een ijveraar voor de betaling aan Zijne Hoogheid heeft getoond, en vooral inzake de vergunning voor de handel op de Indiën, waarop hij altijd aandringt en waarmee hij mij dikwijls om de oren slaat. Maar ik snoer hem de mond door hem te vragen naar de zekerheden over de uitvoering van dingen die men heeft beloofd, want wij hebben hier het dagelijks voorbeeld ervan hoe weinig de ministers zich aantrekken van de opdrachten van de koning in Spanje zelf. Wat zouden ze dan in de Indiën doen, vooral op het gebied van geld en handel, zodat de koning zich eerder laat bestelen door zijn vijanden dan het aan zijn vrienden te geven voor de betaling van zijn schulden. Enfin, mijnheer, het is hier alleen maar armoede en waanideeën, om niet te zeggen kwade trouw, nu nog meer dan ooit.

Ik ben met het verschuldigde respect uw nederige en trouwe dienaar.

De heer van Preigny, [de heer] Matherot, een van de pretendentes van Zijne ¹⁰Hoogheid in de Franche-Comté is zojuist tot raadsheer bij de Rechtbank [in Besançon] benoemd, hetgeen een goede zaak is voor Zijne Hoogheid, gezien de grote hoeveelheid vertraagde processen die Zijne Hoogheid daar heeft, vooropgesteld dat de ¹¹koning ermee instemt dat hij tegelijkertijd de functie van intendant uitoefent. Hij is een van de meest hoffelijke, voortreffelijke en intelligente mensen die ik ken.

---

². Karel II, koning van Spanje.

³. Willem III.

⁴. Carlos de Gurrea, Aragon y Borja.

⁵. Willem III.

⁶. Lodewijk XIV.

[SÉBASTIEN CHIÈZE] (MADRID)
AAN [CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)]
29 JUNI 1679
7124A

Samenvatting: Chièze heeft nog geen nieuws over de luiten uit Bologna.

Meegestuurd met vier andere brieven, waaronder een aan Constantijn Huygens jr. Chièze schreef opnieuw op 13 juli 1679 (7126).

Primaire bron: Leiden, Univ. Bibl., Cod. Hug. 34: brief (dubbelvel, 15x21cm, ab | -; autograaf).

Namen: Giulio Bovio; Guido Bovio; Christiaan Huygens.

Plaatsen: Lyon; Milaan.

Glossarium: *coste* (rib, van de kast van een luit).

Transcriptie

Madrid, le 29 Juin 1679.

¹*Domine, quinque talenta tradidisti mihi, c'est-à-dire, Monsieur, que voicy pareil nombre de reponses aux épistres que vous m'avez suscitées. Vous direz peut-estre que je m'avise un peu tard de *cumplir con mis obligaciones*, mais peut-estre aussy me fairez-vous la justice d'admirer qu'en si peu de tems j'aye peu ramasser le fond de joye nécessaire pour repondre à tant de gens qui se trouvent *in re lautâ, cum periculum etiam fame mihi sit*.*

J'attens impatiemment d'apprendre la résolution du problème *de alimentis*, et cependant je vous diray, Monsieur, que je vois point encor venir de reponse de *miei Bolognesi*. Peut-estre, Monsieur, ils [ont] de la difficulté à faire conduire jusques à Lyon ces vieux squelettes à neuf et onze costes. Je leur en ay pourtant facilité les moyens par un entrepost à Milan, et par les ordres que j'ay donnez depuis très-longtems à mes correspondans. Je ne cesse | b | par chasque ordinaire de solliciter l'acheminement de *cotesti Signori Luterani*, et ne me donneray point de repos que je ne les sache parvenus ez mains *del Signor Don Christiano. Que Dios guarda les y a Vuestra Señoría Illustrísima los años de mi desseo*.

Vertaling

Madrid, 29 juni 1679.

² ⁴Heer, vijf talenten heeft u mij toevertrouwd¹, dat wil zeggen, mijnheer, ziehier een identiek aantal antwoorden op de epistels waarmee u mij heeft opgemonderd. U zult wellicht zeggen dat ik wat laat ontdek dat ik ⁴aan mijn verplichtingen moet voldoen¹, maar wellicht zult u mij ook recht willen doen door te bewonderen dat ik in zo weinig tijd de diepe vreugde heb kunnen vergaren om zovele lieden te antwoorden, die zich ⁴in weelderige omstandigheden¹ bevinden, ⁴terwijl voor mij zelfs het gevaar van de hongerdood dreigt¹.

Ik wacht met ongeduld op de beslissing inzake het probleem ⁴van de kosten van levensonderhoud¹, en ondertussen zeg ik u, mijnheer, dat ik nog geen antwoord heb ontvangen van ³mijn Bolognezen¹. Wellicht, mijnheer, hebben zij moeilijkheden met het naar Lyon [laten] vervoeren van deze oude skeletten met negen en elf ribben. Ik heb het hen echter toch vergemakkelijkt door een tussenpost in Milaan, en door de opdrachten die ik reeds lang geleden heb verstrekt aan mijn zaakwaarnemers. Ik laat niet na middels iedere reguliere post te vragen naar de zending van ⁴deze heren luitenanen¹, en ik zal mij geen rust gunnen, tot ik zeker weet dat

---

1. Matteus 25:20: 'Et accedens qui quinque talenta acceperat, obtulit alia quinque talenta dicens: "Domine quinque talenta mihi tradidisti, ecce, alia quinque superlucratum sum."'

2. Matteus 25:20: 'En die de vijf talenten had ontvangen, trad toe en bracht nog vijf talenten daarbij, zeggende: "Heer, vijf talenten hebt gij mij toevertrouwd; zie, ik heb er vijf talenten bij verdiend."'

3. Giulio en Guido Bovio.

zij in handen ^Lvan mijnheer Christiaan [Huygens] zijn gekomen. Dat God over hen wake, en u de jaren geve
die ik wens^L.

[GIULIO BOVIO] (BOLOGNA)
AAN [SÉBASTIEN CHIÈZE (MADRID)]
5 JULI [1679]
7124B

Samenvatting: Bovio bericht Chièze dat twee luiten, die aan zijn wensen tegemoetkomen, zijn gevonden. Ze zullen met de rekening naar de koopman in Lyon worden gezonden.

Door Chièze aan Huygens gestuurd met zijn brief van 10 augustus 1679 (**7129A**).

Datering: Het jaartal ontbreekt.

Primaire bron: Leiden, Univ. Bibl., Cod. Hug. 34: afschrift (enkelvel, 15x18cm, ab | -; apograaf). Het ontbreken van een oorspronkelijke plaats/datumaanduiding en vooral dat van een oorspronkelijke ondertekening moet er op wijzen dat het document in Leiden een afschrift is. Uit Chièzes brief aan Huygens van 10 augustus 1697 (**7129A**) blijkt dat het afschrift niet volledig is: er wordt verwezen naar informatie in de brief die niet in het gebruikte document voorkomt. Het is echter niet duidelijk wanneer en waar het afschrift is vervaardigd. De schrijfhand is duidelijk Italiaans en zeker niet die van Chièze, noch die van Bovio. Vermoedelijk is het een Franse vertaling van Bovio's in het Italiaans gestelde brief; de Italiaanse aanhef wijst hierop. Chièze voegde er vervolgens de plaats/datumaanduiding aan toe en stuurde het stuk naar Huygens door.

Vroegere uitgave: Rasch 2007, nr. 7124B, pp. 1231-1233: volledig, met Nederlandse vertaling.

Namen: Constantijn Huygens; koopman in Lyon.

Plaatsen: Brandenburg; Denemarken; Frankrijk; Lyon; Schonen; Zweden.

Glossarium: caisse (kist [van luit]); corde (snaar); luth (luit); manche (toets).

Transcriptie

¹Boloigne, le 5 Juillet.

Signor Illustrissimo,

On vient de me faire sçavoir comme on a trouvé les deux luths que vous désirez, ensevelis dans un vieux grénier. Je les ay faictz retirer de delà avec ^{2***}, et je les ay faict mettre dans une caisse assez forte. Ils sont avec son manche à la Françoise, bien fait, de manière que vôtre Ollandois s'en pourra servir dans le mesme moment qu'il les verra, ayant ses cordes, et tout ce que le règle commande. Je enverrai le compte de la dépense au marchand de Lyon, laquelle aura le soin de vous les adresser.

Cependant la paix de Brandebourg a esté conclue entre la France é la Suède, ayant esté accepté tout ce que la France commande. | b | Celle de Danemarc et Suède se fera en Scanie, é le mariage entre les deux couronnes unira les corps et les âmes de ces nations. Voyla le détail des choses présents. Mais en vous les disant je voys que je porte de l'eau à la mer. Je m'arreste donc, en vous assurant de mon amitié éternelle é de la perpétuelle reconnoissance avec laquelle je seray toute ma vie,

Vostra etc.

---

1. De plaats/datumaanduiding is in de hand van Chièze.

2. De twee woorden die hier staan ('caisse ***') zijn doorgehaald, maar niet door andere vervangen.

Vertaling

Bologna, 5 juli [1679].

Waarde heer,

Men heeft mij zojuist bericht dat men de twee door u gewenste luiten heeft gevonden, verborgen in een oude voorraadschuur. Ik heb ze met^{3***} daarvandaan laten halen, en ik heb ze in een tamelijk stevige kist laten verpakken. Zij zijn voorzien van een toets op z'n Frans, goed gemaakt, zodat uw Hollandse⁴ vriend ze, direct als hij ze ziet, zal kunnen gebruiken, daar de snaren erop zitten, en [verder] alles wat nodig is. Ik zal de rekening van de onkosten sturen naar de koopman in Lyon, die ervoor zorg zal dragen de rekening naar u te sturen..

Ondertussen is de Brandenburgse⁵ vrede gesloten tussen Frankrijk en Zweden, waarbij alles wat Frankrijk vraagt is geaccepteerd. Die tussen Denemarken en Zweden zal worden gesloten in Schonen, en het⁶ huwelijk van deze twee vorstenhuizen zal de lichamen en de zielen van deze twee naties verenigen. Ziedaar de bijzonderheden van de huidige stand van zaken. Maar door dit te zeggen merk ik dat ik water naar de zee draag. Ik stop daarom en verzeker u van mijn eeuwige vriendschap en de voortdurende erkentelijkheid waarmee ik heel mijn leven zal zijn,

uw enz.

---

3. De twee woorden die hier staan ('kist ***') zijn doorgehaald, maar niet door andere vervangen.

4. Constantijn Huygens.

5. De op 26 juni 1679 getekende Vrede van Saint-Germain-en-Laye beëindigde de Schonense Oorlog tussen enerzijds Zweden en Frankrijk en anderzijds Denemarken en Brandenburg. Waarom Bovio hier van "Brandenburgse Vrede" spreekt, is niet duidelijk.

6. De Zweedse koning Karel XI (van Palts Tweebruggen, 1655-1697, sinds 1660 koning van Zweden, tot 1672 onder regentschap) huwde met de Deense prinses Ulrica Eleanora.

SÉBASTIEN CHIÈZE (MADRID)
AAN [CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)]
13 JULI 1679
7126

Vervolg op Chièzes brief van 29 juni 1679 (7124A).

Samenvatting: Chièze vervolgt zijn berichtgeving over de situatie in Spanje. Hij hoopt op een spoedige aankomst van de luiten.

Bijlage: memorandum voor de Raad van de Prins (Chièze).

Van een antwoord van Huygens is niets bekend. Chièze schreef opnieuw op 10 augustus 1679 (7129A).

Primaire bron: Leiden, Univ. Bibl.: brief (dubbelvel en enkelvel, 15x21cm, abcd | -, e | -; apograaf).

Vroegere uitgave: Worp 6, nr. 7126, pp. 420-421: onvolledig (<Quoyque je suis ... et vostre charité>), rest samengevat.

Namen: Pedro Coloma; Caspar Fagel; Carlos de Gurrea, Aragon y Borja (hertog van Villahermosa); Christiaan Huygens; Johan Joseph van Oostenrijk; Emanuel de Lira; Marguérite-Isabelle de Mérode (gravin van); Willem III.

Plaatsen: Besançon; Bologna; Brussel; Europa; Maastricht; Milaan; Parijs.

Glossarium: luth (luit).

Transcriptie

¹Madrit, 13e Juillet 1679.

Monsieur,

Quoyque je suis dans l'espèce de repos (ou plustost d'inaction) que vous m'aviés prédit, je ne suis pas sans inquiétudes, de mesme que mon silence en donne sans doute à Monsieur *Don Juan*. Ce Prince, de l'humeur dont il est, porte très-impatiemment que nous n'ayons pas fait le cas qu'il s'imaginoit de *sus ocizos* et que l'estat ne se soit pas rendu comme il s'attendoit aux rémonstrances réitérées de *Don Manuel* de Lira, et au vain texte de *represalia de placas*. Et je ne suis pas peu en peine de mon costé de voir comme cette affaire se terminera, car il est | b | certain que, quand ce ne seroit que pour la réputation, Messieurs les Espagnols n'oublieront rien pour avoir Maestricht, et la vraysemblance (pour ne dire la certitude) est que, quand ils verront tous leurs artifices éludés par nostre résistance, ils proposeront des expédiens et quelque argent comptant. Ainsi il dépendra, à mon avis, de la contenance de Son Altesse d'en tirer une plus ou moins grande somme, et pour moy je crois qu'ils n'espargneront pas un million de patagons, divisible entre Son Altesse et les admirautés, pour ne se voir pas exposés à la risée de toute l'Europe.

Et comme ces gens-icy dans la nécessité ne font nul cas d'accorder tout ce qui n'est pas argent comptant, il n'y a pas de doute que, dans cette occasion Son Altesse n'obtienne, sy elle veut, la ratiffication de la déclaration tant dilatée du Duc de Villahermosa, au regard de la | c | souveraineté, et que mesme il ne luy soit plus facile de faire que le Roy prenne pour son compte la dette de la comtesse d'Isenghien, que non pas d'obtenir la cassation de la sentence et transaction passées de quelques consultes favorables, et de quelques raisons dont se flattent vos advocats de Bruxelles. Je crois, Monsieur, devoir dire icy, qu'on aura jamais satisfaction par cette voye-là; je crains mesme que sur les instances que fairont sans doute les héritiers de la comtesse d'Isenghien, et des efficaces sollicitations et autres embarras, qu'ils susciteront du costé de la France, les biens de Son Altesse ne se voyent de nouveau exposés aux exécutions de justice, s'il n'y est pourveu par un traité. J'en escriis à Monsieur le Conseiller Pensionnaire. Voilà Monsieur, ce que j'ay creu devoir mettre dans cette rencontre en la considération du Conseil de Son Altesse, que je ne manqueray pas | d | d'informer dans la suite de tout ce qui pourra venir à ma connoissance.

---

1. Ontvangstnotitie van Huygens: <R ultimo Julii 1679.>

J'escris à Son Altesse en homme résigné au regard de la suppression de mes apointemens, suppliant toutefois qu'il luy plaise de me les faire continuer du moins pour les six mois restans de la présente année, tant pour le payement de mes debtes, que pour m'ayder à fournir aux frais imminens du mariage du Roy. C'est à quoy je vous conjure, Monsieur, de vouloir employer vostre crédit et vostre charité, en faveur de vostre très-obéissant homme,

Monsieur,

²vostre très-humble et très-obéissant serviteur
Chièze.

Je sçay bien que ceste lettre devoit estre en grand papier, mais il est si tard que la faute du secrétaire est sans remède pour cette fois. | e |

³J'espère, Monsieur, qu'il n'y aura plus de retardement à la transmigracion des luthz de Boloigne, ayant adressé à mes correspondans une route certaine pour les faire passer à Paris par Milan et Besançon, d'où une personne de ma connoissance prendra soin de les faire remettre en main *del Señor Don Cristiano*.

Vertaling

Madrid, 13 juli 1679.

Mijnheer,

Hoewel ik nu van het soort van rust (of liever nietsdoen) geniet die u mij had voorspeld, ben ik toch niet geheel gerust, evenmin over wat mijn stilzwijgen zonder twijfel voor indruk maakt op ¹de heer Johan¹ [Joseph van Oostenrijk]. Deze vorst, met het karakter dat hij heeft, is zeer ongeduldig dat wij niet zo gehandeld hebben als hij had verwacht in ²zijn hersenschimmen² en omdat de staat niet heeft gehandeld, zoals hij verwachtte, volgens de herhaalde aanzeggingen van de heer Emanuel de Lira, en volgens de inhoudsloze dreiging van ³financiële represailles³. En ik ben op mijn beurt niet weinig benieuwd hoe deze zaak zal aflopen, want het staat vast dat, al was het alleen maar om hun aanzien, de heren Spanjaarden niets zullen nalaten om Maastricht te krijgen, terwijl het waarschijnlijk (om niet te zeggen, zeker) is dat, wanneer zij al hun listen door ons verzet op niets zien uitlopen, zij noodoplossingen en een hoeveelheid contant geld zullen voorstellen. Aldus zal het naar mijn mening van de houding van Zijne ⁴Hoogheid afhangen om een min of meer grote som gelds los te krijgen, en ik voor mij geloof dat zij geen miljoen patagons zullen besparen, te verdelen tussen Zijne Hoogheid en de admiraliteiten, opdat ze niet te kijk zullen staan als de risée van heel Europa.

En zoals die mensen hier in nood het niet erg vinden alles toe te geven, zolang het niet om geld gaat, lijdt het geen twijfel dat Zijne Hoogheid, wanneer hij dat wil, bij deze gelegenheid de ratificatie van de zo verdraagde verklaring van de ⁵hertog van Villahermosa, die betrekking heeft op de soevereiniteit, kan verkrijgen, en dat het hem zelfs gemakkelijker zal vallen te bewerkstelligen dat de ⁶koning de schuld van de ⁷gravin van Isenghien voor zijn rekening zal nemen, dan wel de cassatie van het vonnis te verkrijgen, en van de regelingen die zijn getroffen op basis van enkele gunstige adviezen en enkele argumenten, waarop uw advocaten in Brussel zich beroemen. Ik meen, mijnheer, hier te moeten zeggen dat men langs die weg nooit genoegdoening zal krijgen. Ik vrees zelfs dat via de gedingen die de erfgenamen van de gravin van Isenghien ongetwijfeld zullen aanspannen, en de doeltreffende bemoeienissen en andere moeilijkheden die van Franse

---

2. Kwalificatie, ondertekening en beide postscriptums autograaf.

3. Dit tweede postscriptum staat op een apart vel, met een ontvangstnotitie van Huygens: <R ultimo Julii 1679.>.

4. Willem III.

5. Carlos de Gurrea.

6. Karel II.

7. Marguérite Isabelle de Mérode.

kant zullen worden opgeworpen, de bezittingen van Zijne Hoogheid andermaal aan inbeslagname zullen worden blootgesteld, wanneer dit niet wordt voorkomen door een verdrag. Ik schreef daarover aan ⁸mijnheer de raadspensionaris. Ziehier, mijnheer, wat ik bij deze gelegenheid heb gemeend naar voren te moeten brengen ter overweging door de Raad van Zijne Hoogheid, die ik steeds tijdens het verdere verloop op de hoogte zal houden van alles wat mij daarover ter ore zal komen.

Ik schrijf aan Zijne Hoogheid als een berustend man, waar het gaat om het opheffen van mijn aanstelling, evenwel met het verzoek aan hem dat het hem moge believen deze te laten voortduren voor ten minste de zes resterende maanden van dit jaar, zowel om mijn schulden te kunnen betalen, alsook om mij te helpen in het voorzien van de op handen zijnde kosten vanwege het huwelijk van de koning. In deze verzoek ik u dan ook dringend, mijnheer, uw voorspraak en uw welwillendheid te willen aanwenden ten gunste van uw gehoorzame,

mijnheer,

uw nederige en gehoorzame dienaar
[Sébastien] Chièze.

Ik weet zeer wel dat deze brief op groot papier moest zijn, maar het is zo laat dat er deze keer geen secretaris aanwezig kan zijn.

Ik hoop, mijnheer, dat er verder geen vertraging zal optreden in de versturing van de luiten uit Bologna, nu ik aan mijn correspondenten een veilige route heb uitgestippeld om ze naar Parijs te krijgen via Milaan en Besançon, waar een kennis van mij er zorg voor zal dragen dat ze ^Lde heer Christiaan [Huygens]^J ter hand zullen worden gesteld.

---

8. Caspar Fagel.

[SÉBASTIEN CHIÈZE] (MADRID)
AAN [CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)]
10 AUGUSTUS 1679
7129A

Vervolg op Chièzes brief van 13 juli 1679 (Worp 6, nr. 7126, pp. 420-421).

Samenvatting: Chièze bericht dat de luit(en) die hij voor Huygens heeft gevonden van Bologna onderweg zijn naar Parijs, waar Christiaan Huygens voor de verdere verzending moet zorgen.

Bijlage: Bovio aan Chièze, 5 juli 1679 (7124B).

Van een antwoord van Huygens is niets bekend. Chièze schreef opnieuw op 24 augustus 1679 (Worp 6, nr. 7131, p. 423); deze brief zou Chièzes laatste aan Huygens zijn. Hij stierf op 13 september in Madrid..

Primaire bron: Leiden, Univ. Bibl., Cod. Hug. 34: brief (dubbelvel, 15x21cm, a | -; autograaf).

Vroeger uitgave: Rasch 2007, nr. 7129A, pp. 1233-1234: volledig, met Nederlandse vertaling.

Naam: Giulio Bovio; Christiaan Huygens.

Plaatsen: Besançon; Bologna; Lyon; Milaan.

Glossarium: emmancher (van een toets voorzien); instrument (muziekinstrument); manche (toets).

Transcriptie

¹Madrid, le 10 Aoust 1679.

Je n'ay point receu de vos lettres depuis longtems, Monsieur. Je ne sçay si c'est bon ou mauvais signe. *Interim plagæ crescunt.*

Voicy un nouveau mémoire de mon amy de Boloigne, qui me donne un voyage pour excuse de son silence. Moins par ce qu'il me dit du futur acheminement de la caisse à Lyon, que par les ordres que je luy envoyé pour Milan et Besançon, je puis vous certiffier que la voiture est présentement en chemin, et que, soit par Lyon ou par Besançon, elle ne tardoit pas de parvenir aux mains de *Don Cristiano*, qui décidera si le vieux manche à la Françoise, dont il est parlé dans ce mémoire, suffit, ou si ces vénérables instrumentz méritent d'estre emmanchez de nouveau. *A Vostra Signoria Illustrissimo humilmente m'inchino.*

Vertaling

Madrid, 10 augustus 1679.

Ik heb sinds lange tijd geen brieven van u ontvangen, mijnheer. Ik weet niet of dat een goed of een slecht teken is. ¹Ondertussen nemen de plagen toe¹.

Hierbij een nieuw bericht van mijn ²vriend uit Bologna, die zich verontschuldigt voor zijn stilzwijgen wegens een reis. Minder door wat hij mij zegt over de toekomstige verzending van de kist naar Lyon dan wegens de opdrachten die ik hem voor Milaan en Besançon heb gestuurd, kan ik u verzekeren dat de vracht op dit ogenblik onderweg is en dat de inhoud, hetzij via Lyon, hetzij via Besançon spoedig in handen van de ¹heer Christiaan¹ [Huygens] zal zijn, die zal beslissen of de oude toets, waarvan sprake is in dit bericht, voldoet, of dat deze eerbiedwaardige instrumenten verdienen van een nieuwe toets te worden voorzien. ¹Ik buig mij nederig voor uw doorluchtige heerlijkheid¹.

---

1. Ontvangstnotitie van Huygens: <R 28 Augusti 1679.>.

2. Giulio Bovio.

[SÉBASTIEN CHIÈZE] (MADRID)
AAN [CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)]
24 AUGUSTUS 1679
7131

Vervolg op Chièzes brief van 10 augustus 1679 (7129A).

Samenvatting: Chièze bericht Huygens een brief aan Willem III gestuurd te hebben over de Spaanse plannen inzake Maastricht.

Chièzes laatste brief aan Huygens.

Primaire bron Leiden, Univ. Bibl., Cod. Hug. 34: brief (dubbelvel, 15x21cm, a | -; autograaf).

Vroegere uitgave: Worp 6, nr. 7131, p. 423: volledig.

Namen: Emanuel de Lira; Willem III.

Plaats: Maastricht.

Transcriptie

Madrid, le 24e Aoust 1679.

J'escris à Son Altesse si fort sur le moment du départ du courrier, qu'il ne me reste pas le tems, Monsieur, de faire le *duplicata* d'une lettre qui passera sans doute par vos mains. Vous y verrez l'envie que ces messieurs icy auroient de prendre d'autres mesures pour tascher de recouvrir Maestricht et de renvoyer à un autre terme le payement de Son Altesse et la manière, dont je les ay *desengañado*. Je crois qu'ils désespèrent du succez de la négociation commise à *Don Manuel de Lira*, et que, comme les malades, ils changent de place sans estre mieux, puisque je leur ay fait connoistre que par quelque main que cette négociation passe, il ne se peut rien faire sans la préalable satisfaction de Son Altesse. Sur quoy ils se mettront sans doute encor à dormir, jusques'à ce que les conjonctures les réveillent, ce qui ne peut pas tarder à mon sens.

Cependant, Monsieur, je vous baise très-humblement les mains.

Vertaling

Madrid, 24 augustus 1679.

Ik was zo druk met schrijven aan Zijne ¹Hoogheid op het moment van vertrek van de post, dat ik geen tijd meer heb, mijnheer, om ¹een afschrift van een ²brief te maken die zonder twijfel door uw handen zal gaan. U zult daaruit vernemen hoe graag die heren hier met verdere maatregelen zouden willen proberen Maastricht in handen te krijgen en de betaling aan Zijne Hoogheid tot een andere datum op te schorten, en de manier waarop ik hen heb ¹ontgoocheld. Ik denk dat zij wanhopen aan het succes van de onderhandelingen die de ¹heer Emanuel de Lira voert en dat ze, als de zieken, van oord veranderen zonder beter te worden, omdat ik hen heb laten weten dat, door wie dan ook deze onderhandelingen worden gevoerd, er niets gebeurt zonder de voorafgaande genoegdoening aan Zijne Hoogheid. Daarover zullen zij zonder twijfel nog gaan slapen, tot de omstandigheden hen wekken, hetgeen naar mijn smaak niet lang meer kan duren.

Intussen, mijnheer, kus ik u nederig de hand.

---

1. Willem III.

2. Chièze aan Willem III, 24 augustus 1679 (verloren).

[CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)]
AAN JOHAN MAURITS VAN NASSAU SIEGEN [KLEEF]
2 OKTOBER 1679
7137

Naar aanleiding van een verzoek van Hacquart?

Samenvatting: Huygens verzoekt Johan Maurits namens Hacquart of laatstgenoemde diens zaal met het orgel daarin mag gebruiken om er concerten te geven. Huygens somt vervolgens de resultaten van zijn eigen werkzaamheden op het gebied van de muziek en de poëzie op.

Over een antwoord van Johan Maurits is niets bekend. Hij sterf enkele maanden na het schrijven van deze brief, op 20 december 1679.

Primaire bron: Den Haag, Kon. Bibl., Hs. KA XLIX, dl. 3, pp. 941-943: afschrift (Constantijn Huygens jr.).

Vroegere uitgaven: Jonckbloet 1882, nr. LXXXVII, p. 77: onvolledig (<J'en loue Dieu ... plus de vingt.>,
<En m'ingérant ainsy ... remettre en estat>, <Vostre Altesse peut remarquer ... affaire d'en chercher>).

— Jonckbloet 1890, pp. 77-78 en pp. 78-79 (n. 3): onvolledig (<Elle peut remarquer ... d'en chercher.>).

— Worp 6, nr. 7137, pp. 426-427: onvolledig (<En m'ingérant ainsy ... remettre en estat>, rest samengevat.

— Rasch 2007, nr. 7137, pp. 1234-1238.

Namen: Carolus Hacquart; Léonard Itier; Lodewijk XIV.

Plaatsen: Amsterdam; Berg-en-Dal; Middellandse Zee; Nijmegen; Orange.

Glossarium: composer (componeren); composition (muziekstuk); concert (muziekuitvoering); harmonie (harmonie); instrument (muziekinstrument); musique (muziek); orgues (orgel); pièce (muziekstuk).

Transcriptie

Copie.

¹Monsieur le Prince Maurice.

À La Haye, ce 2e Octobre 1679.

Monseigneur,

Dans la grande variété des nouvelles que depuis quelque temps nous sont venue de l'estat de vostre santé, je m'attache volontiers à la dernière, qui nous fait espérer que c'est tout de bon que Vostre Altesse a surmonté encor heureusement une atteinte, qui nous avoit fait craindre qu'il n'en resteroit plus à venir. J'en loue Dieu de tout mon cœur et le prie, Monseigneur, de multiplier vos années fort au delà des mienes, mais dans la mesme vigueur où je me trouve, entré depuis Septembre dernier, dans la 83e de mon aage et, à ce qu'on me dit, tout tel que Vostre Altesse m'a veu il y en a plus de vingt.

Je regrette beaucoup de n'avoir pu employer ceste disposition à un si petit voyage, que celui d'icy à Clève, moy qui encor depuis peu ay osé dire à mon maistre que, s'il avoit encor besoin de mon service jusqu'à la Mer Méditerranée, c'est-à-dire vers Orange, je m'y achemineroiy gayement et de grand cœur. Mais enfin, ce pauvre voyage de Clève, où j'eusse tant souhaitté d'admirer tout ce que Vostre Altesse y a construit de si ravissant, je ne sçay comment je n'y ay jamais pu arriver, attaché icy à ma vocation et, comme nous disons, *aen een stroo gebonden*. Vostre Altesse voudra s'imaginer qu'à l'occasion de la longue Assemblée à Nimmeghe je pourrois avoir trouvé sujet de faire ceste escappade. Mais tout au contraire, trouvant Nimmeghe dans mon chemin, et n'aymant pas à y paroistre sans matière d'employ, je l'ay esquivé tout en près, pour plusieurs considérations, et en somme donc, Monseigneur, je n'ay pas veu Bergendal. Mais | 942 | je ne désespère pas de la veoir, si Dieu nous fait la grace que je puisse encor avoir l'honneur de vous y rencontrer, car à moins que de cela, j'avoue que la satisfaction que j'y trouverois, seroit détrempée de beaucoup d'amertume.

---

1. Naam geadresseerde autograaf.

On nous fait grand rapport du beau régale Brasilien, que Vostre Altesse vient de faire au Roy de France, et des beaux remercemens en papier, qui luy en sont revenues. J'auroy grand' envie d'en veoir quelque copie, mais si tout cela n'est suyvi de quelque reconnoissance plus solide et d'un prix deux fois doublé de celui du présent, la Majesté Très-Chrestienne en perdra une partie de mes bonnes graces; mais je ne croy pas le devoir appréhender.

En m'ingérant ainsy dans vos affaires, Monseigneur, j'allois oublier la promesse que j'ay esté pressé de faire au Sieur Hacquart, qui est ce grand maistre de musique, duquel Vostre Altesse se souviendra d'avoir un jour entendu le beau concert dans sa sale. Il y a quelques mois qu'il est venu hors d'Amsterdam planter sa famille à la Haye, où, souhaittant de pouvoir entretenir les amateurs du beau monde de ses compositions, qui sont excellentes, et se trouvant pour cela trop logé à l'estroit, la question est, si Vostre Altesse pourroit aggréer qu'un jour de la sepmaine il pust faire cest exercice dans sadite sale, où je pense que sont encor les orgues, mais qui par faute d'usage doibvent dépérir. Il se chargeroit de les remettre en estat, et cependant la faveur de Vostre Altesse ne seroit que provisionelle et révocable à tous momens.

C'est de quoy je me suis obligé de sçavoir le sentiment de Vostre Altesse | 943 | que je la supplie de me faire connoistre. Elle peut remarquer en cecy, comme apparemment mon affection pour la musique ne me quittera qu'avec le dernier soupir, et je ne le dissimule point. Au contraire, je m'en veux quelque bien, dans la ferme croyance que j'ay, que l'harmonie ne sert pas de peu à l'entretien d'une longue santé. Vous entendez parler un homme, Monseigneur, qui, à son propre estonnement, se trouve avoir composé plus de 800 pièces de musique, sur divers instrumens, outre une quarantaine de livres de poésie en plusieurs langues, tous imprimez, et Vostre Altesse se peut souvenir, si elle ne l'a veu dans un employ d'assez d'occupation pour n'avoir affaire d'en chercher.

Cecy est trop familier et trop long. Mais, comme mes importunitez ne sont que peu fréquentes, j'espère que vous les supporterez avec plus de patience, et n'en laissez pas de me continuer la grace de me croire à tousjours

etc.

Voyci que Monsieur Itier vient de me communiquer les copies susdites, qui sont belles et bonnes mais, etc.

Vertaling

Aan mijnheer de prins [Johan] Maurits [van Nassau Siegen].

Den Haag, 2 oktober 1679.

Mijnheer,

Temidden van de grote verscheidenheid aan berichten over de toestand van uw gezondheid die ons sinds enige tijd hebben bereikt, sluit ik mij volgaarne aan bij het laatste, dat ons doet hopen dat het echt waar is dat u andermaal gelukkigerwijze een aanval te boven gekomen bent die ons deed vrezen dat er geen volgende meer zou komen. Ik loof God daarvoor met heel mijn hart en bid Hem, mijnheer, uw jaren sterk te vermeederen over het aantal der mijne heen, maar wel met dezelfde kracht die mij nog eigen is, ik, die afgelopen september aan mijn ²⁸³ste jaar begonnen ben, en, zoals men mij zegt, nog in dezelfde conditie ben als die waarin u mij meer dan twintig jaar geleden zag.

Het spijt mij zeer deze toestand niet te hebben kunnen aanwenden voor zo'n klein reisje als van hier naar Kleef, ik die kortelings nog aan mijn meester durfde zeggen dat, indien deze nog behoefte had aan mijn diensten tot bij de Middellandse Zee, dat wil zeggen, tot in Orange, ik vrolijk en met goede moed op weg zou gaan. Maar vooruit, dat armzalige reisje naar Kleef, waar ik zo graag al hetgeen u er aan fraais hebt laten bouwen, had willen bewonderen, ik weet niet hoe ik er ooit had kunnen komen, gebonden als ik hier ben aan mijn roeping, en zoals men zegt, ¹vastgebonden met een strootje.¹ U zult zich kunnen voorstellen, dat ik bij

---

2. Omdat Huygens in 1596 is geboren, is hij in oktober 1679 eigenlijk al aan zijn 84ste levensjaar begonnen.

gelegenheid van de langdurige onderhandelingen in Nijmegen een mogelijkheid zou hebben gevonden dit uitstapje te maken. Maar integendeel, toen ik Nijmegen op mijn weg vond en ik er niet graag wilde verschijnen zonder daar iets voor mijn werk te doen te hebben, heb ik het om verschillende redenen ontweken terwijl ik vlakbij was, en daarom, mijnheer, heb ik Berg-en-Dal niet gezien. Maar ik wanhoop niet het eens te zien, wanneer God het ons vergunt dat ik eens nog de eer zal mogen hebben u er te ontmoeten, want ik moet bekennen dat bij minder dan dat de voldoening die mij er ten deel zou vallen, zou worden gedempt door veel bitterheid.

Men heeft hier de mond vol over het fraaie Braziliaanse geschenk dat u de ³koning van Frankrijk zojuist hebt doen toekomen, en de mooie schriftelijke dankbetuigingen die u ervoor hebt ontvangen. Ik zou daar graag eens een afschrift van zien. Maar wanneer dit alles niet wordt gevolgd door een substantiële blij van erkentelijkheid en een prijs die tweemaal het dubbele is van de huidige, dan zal de Allerchristelijkste ⁴majesteit een deel van zijn goede gunsten bij mij verliezen; maar ik denk dat ik dat niet zal hoeven te vrezen.

Nu ik mij aldus in uw aangelegenheden heb gemengd, zou ik [haast] de belofte vergeten welke ik werd gedwongen te doen aan de heer [Carolus] Hacquart, die die grote musicus is, van wie u zich zult herinneren ooit eens een fraai concert gehoord te hebben in uw zaal. Het is enkele maanden geleden dat hij uit Amsterdam vertrok om [zich met] zijn familie in Den Haag te vestigen, waar het, in de wens de welgestelde amateurs te kunnen onderhouden met zijn composities, die voortreffelijk zijn, en in het besef dat hij daarvoor te nauw was behuisd, nu de vraag is of u erin wilt toestemmen dat hij deze oefening één keer per week in uw genoemde zaal kan houden, waar naar ik meen het orgel zich nog bevindt, dat echter door ongebruik moet verkommeren. Hij zou het op zich kunnen nemen het weer in goede staat te brengen, en ondertussen zou uw gunst slechts van tijdelijk karakter zijn en te allen tijde herroepbaar.

Ten aanzien hiervan heb ik mij verplicht me op de hoogte te stellen van uw mening, die ik u verzoek mij kenbaar te maken. U kunt hieruit opmaken dat klaarblijkelijk mijn toewijding aan de muziek mij niet voor mijn laatste ademtocht zal verlaten, en ik verheimelijk deze niet. Integendeel, voor mijzelf verwacht ik er iets goeds van, in de vaste overtuiging die ik heb, dat de muziek niet weinig bijdraagt tot het behoud van een langdurige gezondheid. U hoort een man spreken, mijnheer, die, tot zijn eigen verbazing, merkt meer dan achthonderd muziekstukken te hebben geschreven voor verschillende instrumenten, en daarnaast nog eens een veertigtal boeken met poëzie in verschillende talen, alle gedrukt en u moet eens nadenken of u dit ooit gezien hebt bij een baan met zoveel drukte dat er geen reden is dat op te zoeken.

Dit is allemaal veel te vertrouwelijk en veel te lang. Maar aangezien mijn vrijpostigheden een geringe frequentie kennen, hoop ik dat u ze wilt verdragen met des te meer geduld en dat u niet zult nalaten mij de gunst te blijven geven mij voor altijd te zien als,

enz.

De heer [Léonard?] ⁵Itier heeft mij zojuist de bovengenoemde ⁶afschriften ter hand gesteld, die fraai en goed zijn, maar, enzovoorts.

---

3. Lodewijk XIV.

4. Lodewijk XIV.

5. Misschien gaat het hier om de Parijse musicus Léonard Itier die Christiaan Huygens in de brief aan zijn vader van 27 december 1680 (7165) noemt.

6. Van Maurits' correspondentie met Lodewijk XIV, die eerder in de brief wordt genoemd?

[CONSTANTIJN HUYGENS] (DEN HAAG)
AAN MARIE-CLAUDE DE LAPIE [MADRID]
10 OKTOBER 1679
7138

Antwoord op een verloren gegane brief van Marie Claude de Lapie, waarschijnlijk de brief waarin zij het overlijden van Sébastien Chièze meedeelde.

Samenvatting: Huygens betuigt Lapie zijn medeleven naar aanleiding van het overlijden van haar man. Hij bespreekt de suggesties die zij zelf gedaan heeft om haar nood te ledigen.

Door Marie Claude de Lapie beantwoord op 9 november 1679 (7139).

Primaire bron: Den Haag, Kon. Bibl., Hs. KA XLIX, dl. 3, pp. 947-949: afschrift (apograaf).

Vroegere uitgave: Worp 6, nr. 7138, p. 427: samenvatting.

Namen: Sébastien Chièze; Constantijn Huygens jr.; Willem III.

Plaatsen: Franche-Comté; Orange.

Transcriptie

Copie.

¹À Madame de Chièze.

À La Haye, ce 10e Octobre 1679.

Madame,

La nouvelle improuvue de l'affliction que vous est arrivée a esté accueillie icy d'un regret si universel, que j'auroy de la peine à vous l'exprimer. Celuy mesme que Son Altesse Monseigneur en a fait paroistre, a esté extraordinaire, mais parmi nos familles, Madame, il a semblé qu'un de nos plus proches nous a esté ravi, et, si cela peut vous servir de quelque consolation, je puis vous dire de la part de tous les hommes qui ont eu le bien de connoistre feu vostre très-digne mary, que vous le pleurez en grande compagnie. J'ay nommé, pour moy, ceste nouvelle improuvue, par ce qu'en effet j'avoys toujours jugé la disposition et le tempérament du pauvre défunct à l'espreuve de tous airs et de tous climats, et il a paru qu'il ne pouvoit y avoir aucune chose capable de l'empescher de vivre qu'un mal soudain et surprenant, comme celuy qui, hélas, vient de nous l'arracher.

Mais, Madame, en vain nous amusons à raisonner sur ce qui n'est que de la main de Dieu. Il n'y a qu'à se sousmettre humblement à sa divine volonté, comme je m'assure, Madame, que vostre prudence vous le dicte, et que peu à peu le temps contribuera à vous faire supporter patiemment, ce que vous voyez arriver tous les jours partout, et beaucoup mieux souffris par ceux qui moins régiment. Mon fils me dit que Son Altesse a voulu vous tesmoigner de son chef, combien elle a ressenti la perte d'un si habile et si fidelle ministre, et je croy que ce présent ordinaire en sera le porteur. Je souhaite | 948 | que la démonstration en soit aussi solide que je puis bien juger qu'elle vous est nécessaire, pour vous sortir honestement d'un país si esloignez de chez vous. J'ay allegué pour cela tout ce qui se peut de raisons et d'argumens de valet à maistre, et avec tout l'empressement dont je pourroy travailler pour un frère.

J'ay mesme trouvé Son Altesse portée à vous donner sujet de contentement. C'est, Madame, sur la matière d'argent que je vous parle, car pour deux autres articles que vous proposez, touchant les places vacantes à Orange et en Bourgoigne, et en particulier la dernière, voyant Son Altesse tous les jours en pensée de se décharger de tant d'intendance en vostre país, et mesme s'il y a moyen de se défaire de ce grand domaine de si peu de revenu, soit par vente (à quoy j'auroy de la peine à souscrire) ou par forme de ferme ou admodiation générale, je vous laisse considérer quelle apparence il y a de la veoir continuer ceste fonction à un enfant. Pour celle au parlement d'Orange, si du vivant de Monsieur Chièze il eust esté parlé de la résigner, la chose pourroit

---

1. Naam geadresseerde autograaf.

n'avoir pas manqué d'exemple, mais se peut-on bien figurer, que de par un défunct il soit disposé à son proffit de ce qu'il ne possède plus?

Ce sont icy nos raisonnemens, Madame, mais je recevray volontiers toutes ouvertures que vous pourrez me donner au contraire, et entre tant vous conjure que ce sera tousjours avec joye que je me verray arriver les occasions, où je puisse | 949 | vous faire connoistre à quel point j'ay estimé le mérite et l'amitié de ce mien très-cher et très-singulier amy, et en suite combien j'ay de désir et de passion de vous donner sujet de croire véritablement, etc.

Vertaling

Aan mevrouw Chièze.

Den Haag, 10 oktober 1679.

Mevrouw,

Het onvoorziene bericht van de slag die u heeft getroffen is hier ontvangen met een droefenis die zo algemeen is, dat ik er moeite mee heb u er een beeld van te geven. Zelfs Zijne ²Hoogheid heeft er blijk van gegeven, hetgeen niet vaak voorkomt, maar onder onze families, mevrouw, leek het wel alsof een van onze meest naasten ons ontrukt was, en ik kan u, wanneer u dit enigszins tot troost kan zijn, namens alle mensen die het genoeg hebben gehad wijlen uw waardige ³echtgenoot te hebben gekend, zeggen dat u hem samen met een groot gezelschap beweent. Ik heb, voor mij zelve, dit bericht onvoorzien genoemd, omdat ik altijd in de veronderstelling verkeerde dat de lichaams- en geestesgesteldheid van de arme ontslapene tegen alle weers- en klimaatsomstandigheden opgewassen zou zijn, en het scheen dat er niets was dat hem kon verhinderen verder te leven, dan een plotselinge en overrompelende kwaal, zoals deze, mevrouw, die hem nu aan ons heeft ontrukt.

Maar tevergeefs, mevrouw, houden wij ons nu bezig met redematies over wat in feite slechts de hand van God is. Er rest niets dan zich nederig aan Zijn goddelijke wil te onderwerpen, zoals ik zeker ben, mevrouw, dat uw behoedzaamheid u dat oplegt, en dat geleidelijk de tijd ertoe zal bijdragen dat u dit geduldig zult kunnen dragen, hetgeen u te allen tijde overal ziet gebeuren, en hetgeen veel beter wordt verdragen door diegenen die zich minder verzetten. Mijn ⁴zoon deelt mij mede dat Zijne Hoogheid zelf heeft willen getuigen hoezeer hij het verlies betreurt van zo'n vaardige en trouwe afgezant, en ik geloof dat deze reguliere zending daarvan de bringer zal zijn. Ik wens dat het betonen ervan even sterk is als ik me kan voorstellen dat u nodig heeft, om u op passende wijze een land te doen verlaten dat zo ver weg is van het uwe. Ik heb daarvoor alles wat maar mogelijk is aan redenen en argumenten aangedragen als knecht aan zijn meester, en met de gedrevenheid waarmee ik voor een broer zou kunnen werken.

Ik heb zelfs bemerkt dat Zijne Hoogheid ervoor voelt u iets ter genoegdoening te geven. Wij praten dan, mevrouw, over de geldkwestie, want wat betreft de twee andere zaken die u opnoemt, betrekking hebbend op de vacante posities in Orange en de Franche-Comté, en vooral de laatste, nu ik Zijne Hoogheid dagenlang zie overwegen zich te ontdoen van zoveel bezittingen in uw land, en zelfs of er een manier is om van dat grote domein dat zo weinig oplevert af te komen, hetzij door verkoop (waar ik het maar met moeite mee eens kan zijn) of door middel van algemene huur of pacht, laat ik het u te bedenken welke verwachting er is deze functie te laten voortduren voor een kind. Wat betreft de plaats in de rechtbank van Orange: als er bij leven van de heer Chièze over gesproken was deze post af te staan, dan zou het de zaak niet aan voorbeeld hebben ontbroken, maar kan men zich voorstellen dat vanwege een overledene er tot zijn voordeel wordt beschikt over wat niet meer van hem is?

---

2. Willem III.

3. Sébastien Chièze.

4. Constantijn Huygens jr.

Dat zijn zo onze overwegingen hier, mevrouw, maar ik zal gaarne al uw openingen ontvangen die u mij hierover als tegenargument kunt geven, en tegelijk met dit alles bezweer ik u dat het altijd met grote vreugde zal zijn dat ik de gelegenheden zie komen, waarin ik u kenbaar kan maken hoe hoog ik de verdienste en de vriendschap van deze dierbare en bijzondere vriend van mij heb geacht, en daarom hoezeer ik de wens en de hartstocht heb u reden te geven te geloven dat ik werkelijk ben, enz.

[CONSTANTIJN HUYGENS JR.] (SOESTDIJK)
AAN ZIJN BROER CHRISTIAAN HUYGENS (PARIJS)
23 OKTOBER 1679
7138A

Antwoord op Christiaans brief van 8 september 1679 (OC 8, nr. 2191, pp. 211-213).

Samenvatting: Constantijn jr. schrijft te midden van ander nieuws dat er een opera in Den Haag wordt gepland, door een zekere Guichard.

Door Christiaan beantwoord op 3 november 1679 (7139A).

Primaire bron: Leiden, Univ. Bibl., Cod. Hug. 45: brief.

— Leiden, Univ. Bibl., Cod. Hug. 36I, fol. 104rv: later afschrift (Constantijn [V] Huygens).

Vroegere uitgave: OC 8, nr. 2200, pp. 239-240: volledig.

Namen: Defflines; Henri Guichard; Susanna Huygens; François de la Roche-Foucault (prins van Marsillac).

Plaatsen: Amsterdam; Den Haag; Engeland.

Glossarium: opéra (opera).

Transcriptie (naar OC)

À Monsieur

Monsieur Huygens de Zulichem,

à la bibliothèque du Roy,
rue Vivienne,
à Paris.

Zoestdijck, le 23 d'Octobre 1679.

L'argent d'un an et demy de vos rentes à vie est receu, et on a payé ce que vous deviez à la sœur de Moggershill pour les provisions qu'elle à acheptées pour vous. Du reste l'on fera ce qu'ordonnerez, et, si vous le désirez, je pourray vous le faire avoir quand je vous feray une remise de quelque argent pour mon compte, mais avant que le faire je voudrois sçavoir si vous avez encor de mon argent, ou si vous m'en avez presté, ce que je croy plustost que le premier après l'achapt que vous m'avez fait d'une partie des estampes du Cabinet du Roy. La Coste, qui devoit me les apporter, n'estoit pas encore arrivé vendredy 20 de ce mois, quand je partis de La Haye.

En allant vers ce lieu j'ay veu à Amsterdam le microscope de vostre ordonnance qu'a de Flines, et que je trouve bien proprement fait, mais je ne voy pas de quelle manière vous vous en servés à la chandelle, n'y ayant rien pour appliquer la lentille de verre qui assemble la lumière sur les objets.

J'ay fait faire une horloge sonnante de huit jours avec les min[utes] et les sec[ondes], avec unde pendule de 4 pieds de long, pour avoir une fois une horloge selon laquelle je puisse tousjours reigler les autres à peu près comme au soleil. Cette pendule n'aura qu'un fort petit mouvement à la manière des ouvrages d'Angleterre. À la pendule de poche que j'ay depuis longtemps, j'ay fait mettre un balancier trois fois aussi pèsant que celuy qui y estoit. Cela a esté fait en changeant quelque chose au rouage, et a fait grand bien à la montre, qui va plus juste qu'elle ne faisoit et à un mouvement aussi lent qu'une pendule de sept à huit pouces.

Il nous vient à La Haye une opéra qu'a adjustée un certain monsieur Guichard qui se qualifie 'Gentilhomme de la Chambre de Son Altesse Royale Monsieur, et Intendant de ses bastiments.' Je fais estat que ce sera une chose fagottée de vielles machines qui ont servy et qu'il croit assez bonnes pour pouvoir charmer les Hollandois.

Je vous prie de vous informer un peu sans dire que vous en estes réquis d'icy, si l'on connoit à Paris un certain Comte de Chateau-Briant. Un grand homme plustost gros qu'autrement, de l'age d'environ 40 ans, et qui a esté longtems dans un cachot à l'Isle d'où il est sorty il y a environ un an, s'est fait nommer comme cela, et nous a joué tour de fripon. Je croy qu'il s'est servy d'un faux nom pour se faire valoir. Je vous prie de vous souvenir de cecy. Il se disoit encore prosche parent du Prince de Marsillac.

Je ne sçay si vous avez oublié ...¹

Vertaling

Aan de heer Huygens van Zuilichem,

in de koninklijke bibliotheek,
Rue Vivienne,
te Parijs.

Soestdijk, 23 oktober 1679.

Het bedrag van anderhalf jaar van uw lijfrente is ontvangen, en men heeft wat u verschuldigd was betaald aan ²zuster van Moggershil voor de levensmiddelen die zij voor u had gekocht. Verder zal men doen wat u zult opdragen en ik kan, als u dat wenst, u dat doen toekomen door u wat geld van eigen rekening te sturen, maar voordat ik dat doe, wil ik gaarne weten of u nog geld van mij heeft, of dat u mij [geld] heeft geleend, wat ik waarschijnlijker acht dan het eerste gezien de aankoop van prenten uit het kabinet van de koning die u voor mij heeft gedaan. La Coste, die ze mij zou brengen, was vrijdag de 20ste van deze maand, toen ik uit Den Haag vertrok, nog niet gearriveerd.

Op reis hierheen heb ik in Amsterdam de microscoop, [vervaardigd] volgens uw aanwijzingen, gezien, die in bezit is van Defflines, en die ik verzorgd gemaakt vond, maar ik zie niet hoe u daarvan gebruik wil maken bij kaarslicht, aangezien er niets op zit waarmee men de glazen lens, die het licht moet richten op de objecten, kan bevestigen.

Ik heb een slaande klok vervaardigd die een week lang loopt, met minuten- en seconden[wijzers] met een slinger van vier voet, om eens een klok te hebben waarop ik bijna als op de zon altijd de andere klokken kan afstellen. Deze slinger maakt slechts een geringe beweging, zoals de Engelse exemplaren. Op het zakhorloge dat ik reeds lang bezit heb ik een slinger laten zetten die driemaal zo zwaar is als degene die erop zat. Dat is gedaan door iets aan het raderwerk te veranderen, en dat heeft het uurwerk goed gedaan, dat nu preciezer loopt dan tevoren, en een even trage [slinger]beweging heeft als een slingerklok van zeven à acht duim.

In Den Haag verwachten wij een operavoorstelling die is voorbereid door een zekere mijnheer [Henri] Guichard, die zich uitgeeft voor kamerheer van mijnheer Zijne Koninklijke ³Hoogheid, en beheerder van zijn gebouwen. Ik ga ervan uit dat dat een smakeloze onderneming zal worden met oude machinerieën die hun dienst hebben gedaan, en waarvan hij denkt dat ze nog goed genoeg zijn om de Hollanders te kunnen charmeren.

Ik wil u vragen wat navraag te doen, zonder te vertellen dat u daartoe vanhier werd verzocht, of men in Parijs een zekere graaf van Chateaubriant kent. Een man met een fors postuur, opvallend dik, leeftijd omstreeks veertig jaar, die lange tijd in de gevangenis heeft gezeten op het Ile-[de-la-Cité], waaruit hij ongeveer een jaar geleden is ontslagen. Hij noemde zich zo, en heeft ons een loer gedraaid. Ik vermoed dat hij een valse naam heeft gebruikt om zich hoog voor te doen. Ik verzoek u dit niet te vergeten. Hij zei ook nog dat hij een naaste verwant was van [François de la Roche-Foucault], prins van Marsillac.

---

1. Het papier is hier afgescheurd, waardoor de laatste woorden van de zin zijn weggevallen.

2. Susanna Huygens.

3 Lodewijk XIV.

Ik weet niet meer of u niet bent vergeten ...⁴

---

4. Het papier is hier afgescheurd, waardoor de laatste woorden van de zin zijn weggefallen.

CLAUDE-MARIE DE LAPIE [MADRID]
AAN [CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)]
2 NOVEMBER 1679
7139

Antwoord op Huygens' brief van 10 oktober 1679 (7138).

Samenvatting: Claude-Marie de Lapie dankt Huygens voor zijn brief. Zij hoopt uit Nederland voldoende steun te zullen krijgen.

Over een antwoord door Huygens is niets bekend.

Primaire bron: Leiden, Univ. Bibl., Cod. Hug. 34: brief (dubbelvel, 15x21cm, abcd | -; autograaf).

Vroegere uitgave: Worp 6, nr. 7139, p. 427: samenvatting.

Namen: Sébastien Chièze; nicht van haar in Madrid; Willem III.

Plaatsen: Franche-Comté.

Transcriptie

¹Madrit, ce 2e Novembre 1679

Monsieur,

J'ay receu la lettre que vous m'avés fait l'honneur de m'escire le 10e du mois passé, et je vous assure que sy ma douleur pouvoit recevoir quelque soulagement, ce ne seroit que par les solides consolations que vous avés la bonté de me donner, quoyque ce m'en soit une assés grande que la promesse toute généreuse que vous me faites de la continuation de vos bontés pour moy et pour ma famille, qui pour toute reconnoissance ne peut vous donner que des sincères remerciemens.

J'espère, Monsieur, de vos bons offices, et de la justice de Son Altesse une satisfaction entière de ce qui est deu, et dont le secours m'est assés nécessaire. Pour ce qui est des charges, l'on a trouvé un papier | b | parmy ceux de feu mon mary qui fait mention de la promesse que Son Altesse en fit, quoyque je me sousmettray toujours humblement à ce qu'elle ordonnera au contraire. Les survies données à Orange ne sont pas pour le nombre Catholique, et ainsy peut être que je pourrois jouir du proffit de celle de Monsieur de Chièze. Les reformes que Son Altesse veut faire en Bourgoigne, me ferment la bouche, mais non pas le moyen à Monsigneur le Prince de me faire supporter cette perte par quelqu'autre voye. Si celle-la restoit pourtant, je pourrois avec le bon plaisir de Son Altesse la faire exercer, jusques à ce que mon fils feut parvenu en aage, Voila, Monsieur, tout ce qu'il me rest à dire. Vostre générosité à me secourir, vous dictera la reste, et j'en attendray l'évènement avec la soumission que je dois aux ordres de Son Altesse.

Mon nepveu est encor attendant ce qu'il plaint à Monseigneur le Prince d'ordonner pour ses affaires en cette cour. Je recevray sur mon compte les graces que vous luy fairés dans cette rencontre.

La saison est désjà si avancée, que je ne vois pas apparence de pouvoir me tirer d'icy avec des jeunes enfans qu'au commencement du | c | printemps. Je pourray jusques à ce tems-la recevoir icy ce qu'il vous plaira de me mander touchant les résolutions que prendra Son Altesse.

Et sy je puis vous y estre utile en quelque chose, ce seroit ma plus grande passion de vous temoigner com bien je suis,

Monsieur,

Vostre très-humble et très-obéissante servante
De Chièze.

Monsieur de Zuyliquem.

---

¹. Ontvangstnotitie van Huygens: <R 23 Novembris 1679>.

Vertaling

Madrid, 2 november 1679

Mijnheer,

Ik heb de brief ontvangen die u mij de 10de van de vorige maand hebt willen schrijven, en ik verzeker u dat als mijn smart enige troost zou kunnen ontvangen, deze slechts zou kunnen bestaan uit de krachtige troostwoorden die u zo goed was mij te schenken, hoewel ik voldoende troost put uit de edelmoedige belofte die u mij geeft betreffende de voortzetting van uw goedheid jegens mij en mijn gezin, dat u als enige erkenning slechts oprecht kan bedanken.

Ik hoop, mijnheer, door uw goede diensten en het rechtsgevoel van Zijne Hoogheid op een volledige voldoening van hetgeen verschuldigd is, een hulp die ik zeer nodig heb. Wat de schulden betreft: er is een document gevonden tussen die van wijlen mijn echtgenoot dat melding maakt van de belofte die Zijne Hoogheid ter zake heeft gedaan, hoewel ik mij altijd nederig zal schikken als hij het tegendeel zal beschikken. De pensioenen die aan Orange worden gegeven zijn niet voor het katholieke deel van de bevolking en daarom zou ik misschien kunnen profiteren van het voordeel van dat van de heer [Sébastien] Chièze. De hervormingen die Zijne Hoogheid wil doorvoeren in de Franche-Comté snoeren mij de mond, maar ontnemen de prins niet de mogelijkheid om dit verlies voor mij langs een andere weg draaglijk te maken. Mocht dit echter blijven bestaan, dan zou ik met het welnemen van Zijne Hoogheid mijn recht kunnen uitoefenen tot mijn zoon meerderjarig is geworden. Dit is alles, mijnheer, wat ik nog te zeggen heb. Uw edelmoedigheid om mij te helpen zal u de rest doen bepalen, en ik zal de gebeurtenissen afwachten met de onderworpenheid die ik aan de bevelen van Zijne Hoogheid verschuldigd ben.

Mijn neef wacht nog steeds op wat mijnheer de prins zal willen bevelen ten aanzien van zijn zaken aan dit hof. Ik zal op mijn rekening de gunsten ontvangen die u hem zult verlenen in deze ontmoeting.

Het seizoen is reeds zo ver voortgeschreden dat het mij niet mogelijk lijkt met kleine kinderen van hier te vertrekken vóór het begin van de lente. Ik zal dus tot die tijd hetgeen u mij wilt zenden betreffende de beslissingen die Zijne Hoogheid zal nemen hier kunnen ontvangen.

Mocht ik u op enigerlei wijze van dienst kunnen zijn, dan zou het mijn grootste verlangen zijn u te betuigen hoezeer ik ben,

mijnheer,

uw nederige en gehoorzame dienaar
[Claude-Marie de Lapie, weduwe] Chièze.

[CHRISTIAAN HUYGENS] (PARIJS)
AAN [ZIJN BROER CONSTANTIJN HUYGENS JR. (DEN HAAG [?])]
3 NOVEMBER 1679
7139A

Antwoord op Constantijn jr.'s brief van 23 oktober 1679 (7138A).

Samenvatting: Christiaan schrijft onder meer dat Guichard geprobeerd heeft in Parijs opera's van Lully op te voeren, maar zonder succes, en dat deze daarvoor in de gevangenis heeft gezeten.

Bijlagen: rekening voor Constantijn Huygens jr.

Over een antwoord van Constantijn jr. is niets bekend.

Primaire bron: Leiden, Univ. Bibl., Cod. Hug. 45: brief (dubbelvel, 16x20cm, abcd | -; autograaf).

— Leiden, Univ. Bibl., Cod. Hug. 36I: later afschrift (Constantijn [V] Huygens).

Vroegere uitgave: OC 8, nr. 2201, pp. 240-242: volledig.

Namen: Antiono Allegri da Corregio; Pierre de Carcavy; Catharina; Defflines; Philips Doublet (heer van Sint-Annaland); Roger du Plessis (hertog van Liancourt); Anthonie van Dijck; Henri Guichard; Susanna Huygens; Jezus; Johannes; François de la Roche-Foucault (prins van Marsillac); Le Bas; Jean-Baptiste Lully; Maria; Giulio Papi; Quenel; Jean de Thevenot; Raffaello Santi; Tiziano Vecelli.

Glossarium: corde (snaar); opéra (opera).

Transcriptie (naar OC)

À Paris, ce 3 Novembre 1679.

Je vous remercie d'avoir eu soin de la récepte de ma rente, dont vous pourrez m'envoyer les 78 £, 18 sous qui restent après le payement des provisions à ma sœur, quand vous me ferez tenir de l'argent pour vous. Je vous envoie icy vostre compte, par lequel je vous reste redevable de la somme d'une £, 12 sous, de sorte que ce que vous m'envoieriez sera pour ce que vous souhaiterez d'icy en avant. J'ay donné les estampes au Sieur la Coste avec le[s] canifs, mais non pas la 4me partie des voïages de Thevenot, que je n'ay pas pu avoir assez tost, à cause du désordre du magazin de Monsieur Thevenot, de qui les libraires ne sçauroient avoir des exemplaires qui soient complets. Je vous l'envoieray par quelqu'autre occasion. J'ay passé des cordes aux estampes qui sont pour vous, et les ay cachetées, et de mesme par celles qui sont pour le frère de Saint-Annelant, laissant à La Coste le soin de les empacqueter comme il trouveroit à propos.

La raison pourquoy vous ne trouvez point à ce microscope de Defflines par où y ajouter une lentille convexe, c'est que, la petite boule estant de la grosseur qu'elle est, on a assez de clarté | c | en approchant seulement le microscope de la chandelle, et alors on oste ce petit tambour qui modère la lumière. Mais peut-estre vous estes encore pour les très-petites boulettes, et alors il vous faudroit cette autre forme que je pense vous avoir dessinée cy-devant. J'avois prié bien fort le Sieur Defflines de me procurer quelque morceau de cristal ou talc d'Islande, par ce qu'il me dit qu'un de ses amis négotioit en cette isle de tout le souffre qui s'y receuilloit. Quand vous le verrez, n'oubliez pas, je vous prie, de l'en faire souvenir. J'ay trouvé moyen de tailler et de polir ce cristal, ce qu'on croioit impossible, et cela me sert fort à ce que j'en ay à faire. Je suis aussi ¹à près à faire quelque nouvelle tentative pour le parfait poli du verre que nostre petite vefve Le Bas tient fort-secrete.

Je ne sçay pourquoy vous avez choisi la longueur de vostre pendule plustost de 4 pieds que de 3, car vostre éguille des secondes n'en marquera pas une à chaque saut, ce que font celles de nos horologes, qui ont des pendules à secondes. Nos observateur[s] préfèrent aussi les grandes vibrations | b | aux petites, pour la justesse, mais il y faut plus de contrepoids. Pour ce qui est de la triPLICATION du poids du balancier dans vostre montre, je n'en doute point qu'elle n'en aille beaucoup mieux, mais estant si pesans, ils courent risque de s'arrester pendant les nuits d'hyver.

---

1. OC: <après>.

Ce Monsieur Guichard est fort connu icy, et a esté longtemps en prison, accusé d'avoir voulu empoisonner Baptiste par le moyen du tabac en poudre, parce qu'il luy envioit ce grand revenu de ses opéra, qu'il auroit bien voulu partager, ou avoir tout seul. Il en a fait à sa mode, mais c'estoit peu de chose à ce qu'on m'a dit, et encore n'a-t-il pu obtenir la liberté de les faire représenter à cause du privilège de l'autre. Il trouveroit mieux son compte, à mon avis, s'il vous faisoit jouer les belles opéra de Baptiste, et peut-estre le fera-t-il, mais elles diminueront grandement en beauté.

J'ay veu ces jours passez de très-beaux tableaux et de beaux desseins Italiens chez un Monsieur Quenel. Parmy les tableaux il y en a un petit de Corrège d'une Marie, Jésus, Sainte-Cathérine et Saint-Jean, qui est admirable et très-bien conservé. Et un autre de Titien d'un Christ, couronné d'épines qui regarde un coquin | d | qui luy dit des injures de toute sa force, où il y a une expression de majesté qui est incomparable. Il va se défaire de tous ses tableaux pour mille Louis d'or. Et il voudroit bien aussi traiter des desseins, dont il dit en avoir pour 8 mille £, mais vous ne voudriez jamais vous en fier à d'autres que vous, que je crois. J'en ay veu de très-beaux de Raphael, Jule Romain et autres des premiers maistres. N'avez-vous point eu des nouvelles de vos portraits de Van Dyck?

Je n'ay encore demandé qu'à Monsieur de Carcavy qui peut estre ce marquis de Chateau-Briant, mais il ne le connoit point, quoyqu'il connoisse fort toute la famille du Prince de Marsillac, comme ayant demeuré chez Monsieur de Liancourt, son beau-père.

Vertaling

Parijs, 3 november 1679.

Ik dank u voor het in ontvangst nemen van mijn rente, waarvan u mij de 78 gulden en 18 stuivers, welke overblijven na het betalen van de inkopen aan mijn zuster [Susanna Huygens], mag opsturen, wanneer u mij geld voor u zal laten houden. Ik stuur u hierbij uw rekening, volgens welke ik u 1 gulden en 12 stuivers ben verschuldigd, zodat hetgeen u mij zendt zal zijn voor wat u van hier als voorschot zal wensen. Ik heb de prenten met de graveerstiften aan de heer La Coste gegeven, maar niet het vierde deel van de ²'Reizen' van [Jean de] Thevenot, dat ik niet zo snel te pakken kon krijgen vanwege de wanorde in het magazijn van de heer Thevenot, van wie [zelfs] boekhandelaren er niet in slagen volledige exemplaren te ontvangen. Ik zal het u bij andere gelegenheid zenden. Ik heb een touwtje om de prenten gedaan die voor u zijn, en ze zo ingepakt, en eveneens om die voor zwager [Philips Doublet, heer] van Sint-Annaland, waarbij ik de zorg aan La Coste heb gelaten er een pakket van te maken zoals als hij denkt dat het goed is.

De reden dat u bij de microscoop van Defflines niets zag waaraan een bolle lens kan worden bevestigd is dat, daar men, met juist deze grootte van het kleine bolletje, genoeg licht heeft wanneer men slechts de kandelaar naar de microscoop brengt, en dan verwijdert men het kleine cilindertje dat het licht tempert. Maar misschien geeft u nog de voorkeur aan de zeer kleine bolletjes, en dan heeft men die andere vorm nodig, waarvan ik meen dat ik u de tekening ervan voorheen heb gegeven. Ik had de heer Defflines nadrukkelijk gevraagd mij een stuk kristal of IJslandse steen te verschaffen, omdat hij mij had gezegd dat een van zijn vrienden op dat eiland handelde in alle zwavelproducten die er werden gevonden. Wanneer u hem ziet, vergeet u dan niet, zo vraag ik u, hem eraan te herinneren. Ik heb een manier gevonden om dergelijk kristal te slijpen en te polijsten, hetgeen men voor onmogelijk hield, en dat is zeer dienstig voor wat ik ermee wil gaan doen. Ik sta eveneens op het punt een nieuwe poging te doen inzake het volmaakt polijsten van glas, hetgeen onze kleine weduwe Le Bas streng geheim houdt.

Ik weet niet waarom u voor de lengte van uw slinger liever vier dan drie voet hebt gekozen, want uw secondewijzer zal er niet één met elke slag markeren, hetgeen onze uurwerken doen, die slingers voor de secondes hebben. Onze onderzoekers geven eveneens de voorkeur aan de grote slingerwijdtes boven kleine, vanwege de precisie, maar men heeft dan meer contragewicht nodig. Wat betreft de verdrievoudiging van het

---

2. Jean de Thevenot, *Relation d'un voyage fait au Levant* (Parijs 1665), het tweede en derde deel verschenen in 1674 en 1684, het vierde deel pas later.

gewicht van de slinger in uw klok: ik twijfel er niet aan dat dit nu beter zal lopen, maar wanneer ze zo zwaar zijn lopen ze het risico stil te gaan staan in winternachten.

Deze mijnheer [Henri] Guichard is hier zeer bekend, en heeft lange tijd in de gevangenis gezeten, op de beschuldiging [Jean-] Baptiste [Lully] te hebben willen vergiften door middel van snuiftabak, omdat hij jaloers was op hem vanwege de grote inkomsten van zijn opera's, waarin hij graag zou hebben gedeeld, of die hij voor zich alleen zou willen hebben. Hij heeft zelf ook opera's geschreven, maar dat stelde niet veel voor, naar men mij heeft gezegd, en bovendien kon hij niet de rechten verwerven om ze te laten opvoeren, vanwege het privilege van de ander. Hij zou beter aan zijn trekken komen, naar mijn idee, wanneer hij voor u de fraaie opera's van Baptiste [Lully] zou opvoeren, en misschien zal hij dat ook doen, maar die zullen dan veel van hun pracht verliezen.

Ik heb de afgelopen dagen zeer fraaie schilderijen en mooie Italiaanse tekeningen gezien bij een zekere mijnheer Quenel. Onder deze schilderijen bevond zich een kleintje van [Antonio Allegri] da Corregio, voorstellende Maria, Jezus, en Sint-Catharina en Sint-Jan, dat bewonderenswaardig was en zeer goed bewaard. En ook een andere van Tiziano [Vecelli] met een Christus met doornenkroon die een boef aankijkt die hem uit alle macht beledigingen toeschreeuwt, waarbij er een onvergelykelijke uitdrukking van verhevenheid is. Hij gaat zich van al zijn schilderijen ontdoen voor duizend *Louis d'or*. En hij is eveneens bereid om te handelen met de tekeningen, waarvan hij zegt dat hij er heeft ten bedrage van 8000 gulden, maar u zult toch nooit willen vertrouwen op anderen dan uzelf, naar ik meen. Ik heb zeer fraaie [tekeningen] gezien van Raffaello [Santi], Giulio Romanus [Pipi] en andere van de voornaamste meesters. Heeft u nog geen nieuws gehad over uw portretten van [Anthonie] van Dijck?

Ik heb alleen nog maar aan de heer [Pierre] de Carcavy gevraagd wie wellicht deze markies Chateaubriant kan zijn, maar hij kende hem totaal niet, hoewel hij goed bekend is met de familie van [François de la Roche-Foucault], de prins van Marsillac, aangezien hij lange tijd heeft gewoond bij de heer [Roger du Plessis, de hertog] van Liancourt, zijn schoonvader.
